

izvirni znanstveni članek

UDK 908:902.2(497.4 Braslovče)
prejeto: 28. 9. 2001**Blaž Podpečan**

absolvent arheologije, Parižlje 37, SI-3314 Braslovče

Arheološka topografija braslovške fare

IZVLEČEK

Avtor predstavlja poselitveno sliko župnije Braslovče v preteklosti na podlagi arheoloških najdb. Braslovško območje leži na severovzhodu Spodnje Savinjske doline. Tu niso nikoli potekale arheološke raziskave, zato je območje veljalo kot arheološko nezanimivo. Številne krajše notice o najdbah, ljudsko izročilo in še neraziskana najdišča pa kažejo ravno nasprotno. Z materialnimi viri dokazana poselitev je trajala vsaj od pozne prazgodovine, intenzivna pa je bila zlasti v rimskem obdobju. Ugodnost prostora kasneje dokazuje zgraditev cerkve vsaj v zgodnjem 11. stoletju in ustanovitev pražupnije Braslovče, ki se prvič omenja leta 1140. Nad cerkvijo so imeli patronat gospodje Žovneški, kasnejši grofje (knezi) Celjski, ki so bili že zelo zgodaj lastniki svobodne posesti. Z raziskavami se prej poznanim desetim najdiščem tako pridružuje še devet novih, od katerih izstopa nedavno odkritje v celoti ohranjenega depoja srednjeveških srebrnikov iz 15. stoletja.

KLJUČNE BESEDE

Braslovče, Spodnja Savinjska dolina, poselitev, topografija, arheološke najdbe

SUMMARY

ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY OF THE BRASLOVČE PARISH

The author presents the settlement situation of the Braslovče parish in the past on the basis of archaeological finds. The Braslovče region is situated in the north-east of the Lower river Savinja valley. Archaeological researches were never carried out in that region; it was thus considered not interesting from the archaeological viewpoint. Numerous short notices on finds, folk tradition, and not yet researched sites are exhibiting the very opposite. With material sources proved settlement lasted from at least late prehistory, and was particularly intensive in Roman period. The suitability of the territory was later proven by building of a church in at least at the beginning of the 11th century, and by founding the parish of Braslovče, which was first mentioned in the year 1140. At the beginning the lords of Žovnek had patronage over the church, and later the counts (princes) of Celje who very soon became owners of free property. Thus with the researches done, nine new sites join the previously known ten of which the most noticeable is the recent discovery of an entirely preserved depot of medieval silver coins from the 15th century.

KEY WORDS

Braslovče, the Lower river Savinja valley, topography, archaeological finds

Uvod

Pričujoči sestavek podaja poskus topografije s komentarjem sedanje župnije Braslovče (ozemlje nekdanjih krajevnih skupnosti Braslovče in Letuš). Ne moremo reči, da sledi vsem kriterijem arheološke topografije, vendar poskuša podati vsaj osnovni pregled do sedaj znanih arheoloških najdišč obravnavanega območja.¹

Seveda se nam je pri delu pojavilo nemalo težav. Prvo težavo predstavlja že dejstvo, da na obravnavanem območju ni klasičnih arheoloških najdišč. S tem seveda nečemo reči, da tu ni pomembnih arheoloških lokacij, ampak želimo opozoriti, da tu niso nikoli potekale arheološke raziskave. Večina lokacij vseh arheoloških najdb in sledov stare poselitve je namreč vezanih na slučajna odkritja brez kakršnihkoli kontekstov. Zato je tudi odveč poudarek, da za obravnavano območje še nimamo temeljne študije pretekle poselitve. Nadaljnja težava je v tem, da je skoraj polovica lokacij arheoloških najdb nejasnih; predvsem zaradi precejšnje časovne oddaljenosti odkritja. Velika večina vseh znanih najdišč je bila namreč odkritih v 19. stoletju ali prej. Ker gre v večini primerov za osamljene najdbe (npr. posamezni rimski nagrobnik, novčni depo itd.) je tudi preverljivost na terenu izredno otežkočena ali praktično nemogoča. Posebno težavo predstavljajo tudi lokacije, ki jih kot arheološke obravnavamo le pogojno. Pri tem mislimo na stavbe z nedvomnim historičnim pomenom (npr. braslovška farna cerkev, grad Žovnek itd.), vendar poleg dejstva, da nikjer niso potekala arheološka izkopavanja, uradno tu tudi niso ničesar našli. Ker pa to ne drži popolnoma, jih vseeno obravnavamo v tem kontekstu.

Pri pisanju besedila smo skušali uporabiti vso literaturo, ki se ukvarja z obravnavano problematiko. Omenili smo že, da je ta izredno pomankljiva in omejena zgolj na posamezne primere. Opozoriti smo skušali tudi na nekatere napake v literaturi, ki se nanaša na obravnavano območje. Zaradi morebitnih dopolnitev in novih spoznanj je bilo potrebno vključiti še lokalne vire, pričevanja domačinov o morebitnih najdbah oziroma

ljudskem izročilu, ki bi ga bilo vredno upoštevati.

Če se vrnemo k začetku, moramo znova poudariti: namen pričujočega sestavka ni detajlna topografija tega območja niti spekulacija za nadaljnje raziskave, ampak zgolj poskus topografije obravnavanega območja v preteklosti in morebitni poskus prikaza poselitve v določenih časovnih obdobjih do novega veka. Seveda ob vsem puščamo odprto možnost za nadaljnje raziskave, ki jih z veseljem pričakujemo.

Seznam arheoloških najdišč

Arheološka najdišča navajamo po abecednem vrstnem redu krajev, vendar jih zaradi včasih zelo različnih lokacij znotraj istega kraja, časovne datacije in same narave najdišč ne združujemo skupaj pri obravnavi enega kraja.

Pri posameznem najdišču smo skušali poleg krajevnega imena izbrati še najustreznejše specifično lokalno ime. Uporabili smo tistega, ki je že strokovno uveljavljeno. Če ni, smo uporabili ime, ki ta prostor označuje že dlje časa (npr. pri najdbah na kmetijah smo izbrali namesto priimka raje domače ime, saj se priimki pogosto menjajo). Kjer je lokacija neznana ali mesto nima posebnega imena, smo ime opredelili skopo geografsko in ga zapisali v narekovajih.

Braslovče/ župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja

Župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja v Braslovčah do obnovitvenih del leta 1984 ni bila deležna posebne historične in kulturno zgodovinske pozornosti kljub temu, da je bila cerkev prafara (listinsko prvič izpričana leta 1140), ki je obsegala relativno zelo velik prostor.²

Glede na dejstvo, da so raziskave, povezane z obnovitvenimi deli cerkve leta 1984 pokazale na zgodnje svetišče, se nam zastavlja vprašanje o morebitni kontinuiteti naselitve tega prostora. V cerkvi, natančneje v tleh cerkvene zakristije, naj bi bil mdr. vzdian rimski nagrobnik CIL³ III 11670, ki

¹ Sestavek je v osnovi nastal kot seminarska naloga pri predmetu Arheologija zgodnjega srednjega veka na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani pod mentorstvom izr. prof. dr. Timoteja Knifca. Sestavek je nastajal ob neprecenljivi pomoči Narodnega muzeja Slovenije. Poleg mentorja so mi z dragocenimi nasveti glede določitve materiala pomagali še: mag. Darko Knez (križca rožnih vencev), mag. Tomaž Nabergoj (vzorci srednje/novoveške keramike), Andrej Šemrov (vzorci srednjeveških novcev). Arheološke najdbe iz Braslovč je fotografiral Tomaž Lauko, vse slikovne priloge pa je oblikoval Roman Hribar, ki je izdelal tudi karto najdišč. Vsem se na tem mestu najlepše zahvaljujem.

² Na ozemlju nekdanje braslovške župnije so danes župnije Braslovče, Gomilsko, Vransko, Motnik, Tabor, Prebold, Marija Reka, Griže, Trbovlje. Temeljna literatura: Kovačič, Franc: *Zgodovina Lavantinske škofije (1228-1928) ob 700-letnici njene ustanovitve*. Maribor: Lavantinski ordinariat, 1928, str. 100; Vrečer, Rajko: *Savinjska dolina: s posebnim ozirom na splošno, krajevno in upravno zgodovino v besedi in sliki*. Žalec: samozaložba, 1930, str. 45 (dalje Vrečer 1930); Stopar, Ivan: *Karolinška arhitektura na Slovenskem: župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja v Braslovčah in problem karolinške sakralne arhitekture na Slovenskem*. *Razprave filozofske fakultete*, 1987, str. 11, 23 (dalje Stopar 1987).

³ Strokovno uveljavljena kratica za Corpus Inscriptionum Latinarum.

Zemljevid obravnavnega območja (merilo 1:25000; pomanjšano) z označenimi arheološkimi najdišči. Na zemljevidu niso označena najdišča, za katera ne vemo točne lokacije. Številke najdišč si sledijo po abecednem vrstnem redu krajev.

1 - Braslovče / župnijska cerkev

2 - Dobrovlje / Dobnik

3 - Glinje

4 - Letuš / "ob cesti proti Mozirju"

5 - Letuš / Gornji Hrašan

6 - Male Braslovče / Rdeči križ

7 - Podgorje pri Letušu / Trebe

8 - Podgorje pri Letušu / Pečovnik

9 - Podvrh / Kodre

10 - Podvrh / Kranc

11 - Podvrh / Rovšnik

12 - Podvrh / Žovnek

13 - Rakovlje / "na terasi ob cesti proti Gomilskemu"

14 - Zgornje Gorče / "grič v občini Zgornje Gorče"

pa danes vsekakor ni več viden.⁴ Zanimiv pa je tudi sedanjí prag pri stranskem vhodu v cerkev, ki je prav tako nekdanjí nagrobnik. Kamen iz belega marmorja z napisom je danes že zelo izlizan zaradi neprestane in dolgotrajne hoje čezenj. Napis se vidi le ob robovih pri portalu, vendar tudi tu ne v celoti. Poleg napisa je viden tudi vrezan cvetlični motiv. Napis (nedvomno tudi zaradi slabe vidljivosti) še ni razvozlan in datiran. Vsekakor se nanaša na starejše obdobje braslovške cerkve, če ne gre morda za nagrobnik s prvotnega pokopališča, ki se je do leta 1826 razprostiralo okrog cerkve. Tudi Franjo Baš in Ivan Stopar sta poudarjala samo lego Braslovč, ki ležijo na plodni ravnici, nedaleč od itinerarne ceste Celeja – Emona, katere trasa je bila nedvomno znana že v prazgodovinskem času.⁵

Zaradi zgodnje omembe fare je Ivan Stopar domneval, da je cerkev stala tu že dolgo, na kar naj bi kazalo že samo ime kraja (Braslovče, nem. Frasslau), ki kaže slovanski izvor in ga povezujejo s slovanskim imenitnikom, mdr. s knezom Braslavom (v virih omenjen v letih 884-898), česar se bomo nekoliko dotaknili na drugem mestu.⁶ Starost cerkve naj bi kazal tudi sam patrocínij, ki je v slovenskem prostoru zelo pogost in značilen za območje, ki je spadalo pod oglejski patriarhat. Nenazadnje je bil v bližini Braslovč sedež edinega listinsko izpričanega aloda v Spodnji Savinjski dolini, gradu Žovnek.⁷ Morda je bila braslovška cerkev žovneška lastniška cerkev, ker so imeli Žovneški nad braslovško faro kasneje tudi v virih izpričan patronat.⁸

Braslovška cerkev se sicer omenja šele leta 1255, ko je tu potekala razprava proti Gebhardu Žovneškemu, današnjo baročno obliko pa je v glavnem dobila po požaru leta 1600, ki je uničil ves trg Braslovče. Na tem mestu ne nameravamo omenjati vseh prezidav in dopolnjevanj, ki so nastala po letu 1600, prav tako pa ne natančne stavbne zgodovine starejše stavbe.⁹ Pred obnovo fasade

⁴ Verjetneje je, da je bil omenjeni nagrobnik položen kot tlakovec v tleh zakristije. Mommsen, Theodor; Hirschfeldt, Otto; Domaszewski, Alfred (ur.): *Corpus inscriptionum Latinarum consilio et auctoritate Academiae Litterarum regiae Borussicae, editum voluminis tertii supplementum. Inscriptionum orientis et illyrici latinarum supplementum*. Berlin 1893, str. 1827, kjer je kot lokacija navedeno "in pavimento sacristiae". Brez natančnejše lokacije povzemajo še: Bolta Lojze: *XVI. Celje, I. Braslovče*. – v: Arheološka najdišča Slovenije. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 279 (dalje Bolta 1975); *Krajevni leksikon Slovenije: repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije. III. knjiga: Svet med Savinjo, Sotlo in Savo*. Ljubljana 1976, str. 480 (dalje *Kraj. lek.* 1976).

⁵ Baš, Franjo: Braslovče v preteklosti. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 7 (XLII letnik), I. zvezek, 1971, str. 36 (dalje Baš 1971); Stopar 1987, str. 23, 24. Enako je prepričan tudi braslovški župnik g. Jože Zidanšek.

⁶ Stopar 1987, str. 12; Kralj, Franc: *Braslovče: pregled življenja in dela v trgu in okolici*. Braslovče: Krajevna skupnost, 1990, str. 118; isti: Žovnek in Žovneški. Braslovče: Kulturno društvo Žovnek, 2000, str. 191, 192 (dalje Kralj 2000). Več o Braslavu gl. Kos, Fran: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, II. knjiga (I. 801-1000)*. Ljubljana: "Leonova družba", 1906, str. 203, 231, 248 (dalje Kos 1906).

⁷ Stopar 1987, str. 23, 24..

⁸ Curk, Jože: O prazupnijah in prazupnijskih cerkvah na

Izbor keramičnih fragmentov (16.-18. stoletje) in fragmenta pečnice (15.-16. stoletje) iz nasutij pri braslovški župnijski cerkvi. Najdeno pri urejanju cerkvene okolice in nekdanjega obrambnega stolpa.

leta 1984 je Marijan Zadnikar po vizitacijskih za-

slovenskem Štajerskem. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 63 (nova vrsta 28), 1992, str. 159 (dalje Curk 1992).

⁹ Temeljna literatura: Orožen, Ignac: *Das Dekanat Frasslau mit Seelsorgstationen Frasslau, Gomilsko, Franz, St. Georgen unterm Tabor, St. Paul bei Pragwald, Maria Himmelfahrt in Ries, St. Martin an der Pack und St. Andrä ob Heilenstein*. Celje: Johann Rakusch, 1880, str. 4-32 (dalje Orožen 1880); Marijan Zadnikar: *Romanska arhitektura na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959 (dalje Zadnikar 1959); isti: *Romanika v Sloveniji: tipologija in morfologija sakralne arhitekture*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982 (dalje Zadnikar 1982); Curk, Jože: *Topografsko gradivo 2: sakralni spomeniki na območju občine Žalec*. Celje: Zavod za spomeniško varstvo, 1967, str. 2; isti: 1992, str. 153-181; Stopar 1987, str. 12-24; Kralj 1990, str. 116-122.

pisnikih iz 17. stoletja braslovško cerkev opredelil kot "neohranjeno cerkev s kornim zvonikom, katere nastanka ne poznamo in bi bil lahko še iz 12. stoletja".¹⁰

Leta 1984 so potekala pri cerkvi obnovitvena dela, pri čemer so prišli do izjemnih odkritij. Dvojni romanski omet je pokrival prvotno zidavo ladje, ki je bila zidana v tehniki opus spicatum; kot gradivo so uporabili lomljence in prodnike. Vogala prvotne cerkve na zahodni ladijski steni sta bila sestavljena iz peščenih blokov. Na južni steni cerkve so pod plastmi mlajših ometov odkrili štiri zgodnje- ali predromanska okna, kar je pokazalo, da je cerkev starejša od 12. stoletja. Dve okni (ki pa nista bili somerno postavljeni), so prezentirali, dve pa so docela uničila kasnejša baročna okna.¹¹ Na tem mestu nimamo namena natančno opisati omenjenih oken, ki pa so v slovenski zgodnje srednjeveški arhitekturi tako po arhitekturi kot po merah dejansko izjemni. Z že omenjenimi vogali na zahodni strani ladje je Stopar videl podobnost s kapelama sv. Jurija in sv. Martina na Svetih Gorah.¹²

Po teh presenetljivih odkritjih so se pojavili poskusi natančnejše datacije postavitve cerkve. O tem bomo govorili le na kratko. Stopar je tako pripisal Braslovčam dominantni položaj zgodnje srednjeveškega svetišča Spodnje Savinjske doline, ki naj bi bilo pomembnejše kot sosednji pražupniji v Gornjem Gradu in Šempetru (prva je kot samostanska že v začetku služila bolj kot kontemplativno ne pa upravno središče, druga pa ni imela v bližini nobenega fevdalnega centra). Glede na ugotovljena proporcionalna razmerja iracionalnih števil (korenov) v arhitekturnih razmerjih cerkve je Stopar braslovški cerkvi našel najbližje analogije na Koroškem (sv. Rupert pri Beljaku in pri Velikovicu). Opredelitev t.i. "karolinške arhitekture", kamor je uvrstil tudi braslovško cerkev, po Stoparju sega od 9. (morda celo osmega) do prvih desetletij 11. stoletja.¹³

Zavrnitev Stoparjeve datacije in drugačno datacijo postavitve braslovške cerkve je postavil Jože Curk: braslovška cerkev naj bi nastala kot lastniška blizu dvora Breže – Selških, ki se je ločila od šempetrške pražupnije. V povezavi s tem je Curk zavrnil tudi poimenovanje Braslovč po Braslavu, oblikovanje lastniških cerkva pa naj bi bilo možno šele po koncu madžarskih vpadov. Braslovško cerkev je tako Curk opredelil kot "predromansko gradnjo s konca saškega (919-1024) ali še verjetneje iz salijskega obdobja (1024-1125), nikakor pa ne iz

karolinškega (798-828-898)".¹⁴

Braslovška cerkev je bila postavljena na izrazito močvirnem območju; odtod izvira tudi staro ime "Marija na jezeru".¹⁵ Do ureditve drenaž je v cerkvi stalno zamakalo, včasih tudi do kritične meje. Pri preureditvi "ženske strani" (ob severni steni) so pri obnovitvenih delih v globini približno 60 cm naleteli na dva nivoja prvotnih cerkvenih tal. Zgornja tla so bila iz opeke, spodnja pa iz lomljencev.¹⁶ Vsaj spodnji nivo bi morda lahko povezali s prvotno ali zelo zgodnjo cerkvijo, vendar iz tako skopih podatkov še ne moremo datirati obeh nivojev. Lahko pa bi potrdili Curkovo domnevo, da je "prvotna višina cerkve segala do baročnega poviška, ki je nastal sočasno s sedanjim zvonikom okoli leta 1700".¹⁷

V zakristiji je pod sedanjim tlakom prav tako še ohranjen prvotni tlak iz lomljencev, ki so baje zelo različnih oblik. Pri preurejanju tal jih niso dvigovali; možno je tudi, da je kateri spolija. Domneva je zelo verjetna, ker vemo, da je bil vsaj en tlakovec nedvomno spolija (že omenjeni CIL 11670). Vendar pri preurejanju tal niso opazili napisa na nobenem lomljencu.¹⁸

V času turške nevarnosti so okrog cerkve približno leta 1485 postavili tudi protiturški tabor, ki je imel obrambne jarke s treh strani, kar je še danes opazno pri višinskih razlikah med notranjostjo in zunanostjo predvsem na vzhodni in na jugovzhodni strani.¹⁹ Današnje stanje naj bi po Petru Fistru še vedno kazalo "tloris obsežnega in močno utrjenega tabora".²⁰ Fister je uvrstil braslovški tabor med "taborske komplekse", za katerega izpolnjuje vse zahteve. Med tipi taborskih kompleksov so bile Braslovče tabor, ki je bil vezan na naselje in določeno cerkev in morda nenaključno na patrocinij.²¹ Tabor je imel štiri obrambne stolpe, od katerih je bil jugovzhodni okrogel, saj naj bi ga naredili iz nekdanje kostnice.²² Ko tabor ni več služil svojemu namenu, so ga začeli uporabljati za različne potrebe, preurejali in nato tudi postopno odstranjevali. Severozahodni stolp so verjetno odstranili v prvi polovici 19. stoletja, jugovzhodni stolp leta 1846. Iz jugozahodnega stolpa so sredi 19. stoletja pozidali kaplanijo. Severovzhodni stolp je delno ohranjen še danes. V južni steni tabora ob

¹⁴ Curk, Jože: Ocene: Ivan Stopar: Karolinška arhitektura na Slovenskem, Ljubljana 1988. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, nova vrsta 25, 1989, str. 121, 122 (dalje Curk 1989).

¹⁵ Prim. Vrečer 1930, str. 35.

¹⁶ Ustna informacija braslovški župnik g. Jože Zidanšek.

¹⁷ Curk 1992, str. 160.

¹⁸ Ustna informacija braslovški župnik g. Jože Zidanšek.

¹⁹ Kralj 1990, str. 69.

²⁰ Fister, Peter: *Arhitektura slovenskih protiturških taborov* (disertacija). Ljubljana 1974, str. 95 (dalje Fister 1974).

²¹ Fister, Peter: *Arhitektura slovenskih protiturških taborov*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975, str. 24.

²² Orožen 1880, str. 32; Kralj 1990, str. 70.

¹⁰ Zadnikar 1959, str. 199, 200; isti: 1982, str. 383, 384.

¹¹ Badovinac, Bogdan: Braslovče. *Varstvo spomenikov* 27, 1985, str. 325-327; Stopar 1987, str. 14, 15; Kralj 1990, str. 116-118.

¹² Stopar 1987, str. 54.

¹³ Stopar 1987, str. 55.

cesti proti Malim Braslovčam je v obzidje vzdanih več spolij, od katerih sta razločni vsaj dve. Na eni je upodobljen zaenkrat še neznan grb, pod katerim je fantastična režeča se glava z razprostrtimi rokami. Druga spolija morda predstavlja neznanega svetnika ali oranta. Franc Kralj je predvideval, da omenjene spolije izvirajo iz 15. stoletja, ko so zidali obzidje.²³ Oseбно menim, da so omenjene figure morda starejše in so bile uporabljene le kot gradbeni material pri zidavi obzidja. Bolj verjetno se namreč zdi, da so spolije izvirale iz cerkve, iz katere pa so bile iz različnih vzrokov odstranjene. Zaradi zelo različnega materiala v obzidju se nam zdi zelo verjetna domneva, da je še več spolij vzdanih v zidu obzidja, a so zaradi orientacije kamnov zaenkrat nevidne. Na območju bližine cerkve in tabora ni nikakršnih arheoloških najdb, ki bi jih lahko povezali s protiturško obrambo.

Okrog cerkve je bilo verjetno že od samega začetka tudi pokopališče, ki so ga opustili leta 1826 in ga prestavili drugam.²⁴ V jugovzhodnem delu pokopališča je bila postavljena kostnica (karner), posvečena sv. Mihaelu. Prvič se omenja šele v vizitacijskem zapisniku v začetku 17. stoletja, datacija njene postavitve pa je še nejasna. Marijan Zadnikar jo je datiral v obdobje postavitve prve župnijske cerkve, t.j. v prvo polovico 12. stoletja.²⁵ Leta 1661 jo je vizitator zaradi zanemarjenosti ukazal podreti in danes o njej ni več sledu.²⁶

Pri različnih urejanjih prostora okrog cerkve so skoraj vsakokrat naleteli na ostanke pokojnikov. V glavnem je šlo za kompletne skelete, ki so se razmeroma dobro ohranili tudi zaradi ilovnatih tal. Grobovi ležijo vsepovsod okrog cerkve znotraj obzidja že v globini pol metra. Ob prekopih pri urejanju cerkvene okolice so vse ostanke pokojnikov prenesli na sedanje pokopališče. Posebnih arheoloških najdb pri tem ni bilo, našli so le redke

dele noš pokojnikov (križce rožnih vencev, gumbe itd.), ki so shranjeni v župnišču in bolj ali manj časovno nedoločljivi.²⁷

Pri urejanju nekdanjega severovzhodnega obrambnega stolpa so pred kratkim odstranili tudi nove tlakovce skupaj z ne globokim delom nasutij pod njimi. Med deli naj bi kljub pozornosti ne našli velikih količin arheološkega materiala v nasutjih; shranili so nekaj boljše ohranjenih fragmentov rdeče žgane neglazirane keramike. Kovinskih najdb z izjemo redkih žebeljev ni bilo. Nasutja so navozili na bližnjo župnijsko parcelo.²⁸ Sam sem pri pregledu kupov naletel še na nekaj arheoloških najdb, zlasti fragmentov keramike. Pri pregledu fragmentov sem ugotovil, da ne gre za tipičen novoveški material (med odlomki namreč ni bilo prisotnega porcelana, beloprstene "libojske" in redukcijsko žgane, na obeh straneh glazirane "kmečke" keramike), ki pa je hkrati izjemno raznolik, kar daje resničen vtis nasutja pri utrjevanju tal. Našel sem tudi nekaj žebeljev, ki prav tako niso tipično novoveški (vsi so namreč kovani) in pa fragment ključa (zgornji del). Redke steklene črepinje so v glavnem prevlečene z irisom; en odlomek je verjetno noga steklene čaše. Vse te najdbe morda nekako uokvirja najdba odlično ohranjenega bronastega habsburškega novca cesarja Franca II. iz leta 1812, ki bi morda lahko datiral omenjeno nasutje. Vendar moramo povedati, da ne vemo niti za točen dvig plasti niti za stratigrafsko sekvenco nasutja, prav tako pa so bili kupi nedvomno že večkrat premetani. Glede na vrsto keramike pa bi takšna datacija lahko bila ustrezna.

²³ Kralj 1990, str. 71. Vrečer (1930, str. 35) je napačno zapisal, da je omenjeni grb žovneški. Kralj ugotavlja, da je grb neznan, da pa žovneški vsekakor ni.

²⁴ Kralj 1990, str. 125. Tudi to pokopališče je bilo (mdr. zaradi izredno poplavnega terena) opuščeno leta 1904, ko so začeli umrle pokopavati na sedanjem pokopališču.

²⁵ Zadnikar 1959, str. 200; isti: 1982, str. 384; Kralj 1990, str. 129.

²⁶ Ker kostnica ni ohranjena, ni popolnoma jasno, ali so jo v 17. stoletju zares podrli, ali se je to zgodilo šele kasneje. Na litografiji iz okrog leta 1830 je v jugovzhodnem vogalu taborskega obzidja dejansko viden okrogel stolp, ki je bil odstranjen leta 1846, in odtod izvira domneva, da je nastal iz nekdanje kostnice (prim. Orožen 1880, str. 32; Kralj 1990, str. 129). Vendar se nam zastavlja vprašanje, zakaj naj bi nekdanjo kostnico v obrambni sistem vključili šele po letu 1600. Na prostoru nekdanjega pokopališča do sedaj (nedvomno tudi zaradi nasutij) še niso naleteli na strukture, ki bi jih lahko povezali s kostnico. Braslovški župnik g. Jože Zidanšek domneva, da je bila kostnica porušena že v 17. stoletju in da je bil del temeljev vključen v kasnejše baročne prezidave cerkve.

Izbor bronastih predmetov iz nasutij pri braslovški župnijski cerkvi. Najdeno pri urejanju cerkvene okolice in nekdanjega obrambnega stolpa. Verjetno deli noše iz uničenih srednje/novoveških grobov. Levi križec uničenega rožnega venca (nekoliko povečano) je datiran v 15.-16. stoletje, desni (fragmentiran; nekoliko povečano) pa v 17. stoletje. Okrogla pasna spona (nekoliko pomanjšana) je bronasta, prevlečena s kositrom in je iz 16. stoletja.

Braslovče/ "med Braslovčami in gradom Žov-

²⁷ Ustna informacija braslovški župnik g. Jože Zidanšek.

²⁸ Gl. op. 27. Župnik je prepričan, da gre za lokalno produkcijo iz bližnjih Glinj.

nek"

Johann Gabriel Seidl je prvi omenil antični novčni depo antoninijanov iz 3. stoletja po Kr. poleg depojske novčne najdbe v Zgornjih Gorčah. Najdba, odkrita leta 1828, je obsegala več sto antoninirjanov, ki so bili (kot depo v Zgornjih Gorčah) v lasti Josefa Kleina, ki je posamezne primerke poslal na Dunaj.²⁹ Novci so bili iz časa od Valerijana do Avrelijana, datirani 239-275. V detajlni analizi depoja je Peter Kos zakop datiral v čas po letu 275.³⁰ Lojze Bolta je depo pogojno enačil z depojsko novčno najdbo v Zgornjih Gorčah.³¹

Lokacija omenjene najdbe (če gre res za različno od Zgornjih Gorč) je izredno težko določljiva, saj je že pot med Braslovčami in (starim) gradom Žovnek dolga več kot kilometer. Prav tako ni povsem jasno, za kateri grad Žovnek gre. Verjetneje gre za stari grad, morda pa tudi za njegovega naslednika, novi dvorec Ruhethal, ki so ga mdr. tudi imenovali Žovnek oz. Novi Žovnek. Ta stoji bližje cesti iz Braslovč kot pa stari grad.

Braslovče/ "na območju Braslovč"

Leta 1872 naj bi nekje na braslovškem območju našli dva novca cesarja Trajana, ki sta prišla v graški Joanneum.³² Natančnejša lokacija najdbe ni znana. Rajko Vrečer je omenjal "rimske napise, bronaste zaponke in denar, ki so ga našli v bližnji okolici Braslovč", kar naj bi potrjevalo, da so bile Braslovče "nekdanja rimska naselbina".³³ Bronaste zaponke so tu omenjene prvič.

Dobrovlje/ Dobnik

V hribovitem naselju samotnih kmetij, na Dobrovljah³⁴ v bližini cerkve sv. Urbana, so pri Dob-

niku pred približno 20 leti (okrog leta 1980) podirali staro hišo in kaščo ("kašto"), ki je stala na mestu sedanje hiše in pri tem našli nekaj domnevno srednjeveških predmetov. Ker so spodnji del kašče podirali z bagerjem, ne vedo, ali so bile omenjene najdbe prav v zemlji ali morda le v zidu kašče. Našli so prstan z napisom 14 K. R. 16, kar tolmačijo kot začetnice in letnico. Prstan v obliki širokega obročka je domnevno bronast in pozlačen. Ločeno so našli še zapestnico, sestavljeno iz manjših kvadratov (prav tako bronasta in pozlačena) in kovinske škarje, ki so imele med krakoma upodobljeni dve glavi, menda "kralja in kraljično". Prstan še hranijo, zapestnico in škarje so podarili sorodnikom v Nemčijo. Po mnenju Marjana Forštnerja – Dobnika so bili vsi ti predmeti verjetno shranjeni v kakšni škatli ali zidni omarici, kjer je bilo zagotovo spravljeno še več stvari. Vendar niso našli ničesar drugega.³⁵

Omenjena najdba je vsekakor zanimiva, čeprav jo je že zaradi okoliščin najdbe težko ocenjevati; zlasti ker poznamo dva od treh predmetov (zapestnico in škarje) le po opisu. Prav tako bi težko pritrdili, da je omenjeni prstan res srednjeveški, saj ima zelo splošno obliko in tudi številke in črke na njem niso tipično srednjeveške.

Vzrok zakopa bo seveda ostal neznan, vsekakor pa je šlo za depo vrednejših predmetov, ki je bil zaradi neznanih vzrokov skrit. Če gre res za srednjeveške predmete, bi jih lahko morda povezali s turškimi vdori ob koncu 15. stoletja, saj se mdr. eden izmed dobroveljskih vrhov imenuje Grmada, kjer naj bi signalni ognji naznanjali bližajočo se turško nevarnost.

Glinje

Franjo Baš je omenil, da je bila v Glinjah najdena "glinasta posoda iz prazgodovine". Ker navaja le ta podatek, ne vemo, kje v Glinjah in kdaj so omenjena posoda našli. Ker iz Glinj ne poznamo nobenih drugih najdb in Baš ni navedel drugih virov, je omenjena najdba sporna.³⁶

Že sam toponim kraja nam pove, da je bil tu primeren material za lončarstvo; najbrž v vseh obdobjih, ko je bilo območje poseljeno.

Letuš/ "ob cesti proti Mozirju"

V začetku šestdesetih let 20. stoletja je Jakob Šket pri urejanju ceste iz Letuša proti Mozirju našel najmanj en novc. Po nekaterih podatkih naj

Ker pa je to območje s cerkvico sv. Urbana do leta 1860 spadalo pod braslovško faro in ker je tu še vedno ozemlje braslovške občine, najdišče še uvrščamo v obravnavano območje.

³⁵ Ustna informacija Marjan Forštner – Dobnik, Dobrovlje.
³⁶ Baš 1971, 36. Kljub temu, da je omenje na najdba precej sporna, saj gre za edino omembo, jo vseeno obravnavamo na tem mestu, ker kljub vsemu dopuščamo možnost, da je Baš (rojen v bližnjih Kamenčah) razpolagal s podatki, ki so nam neznan. Prim. tudi op. 98.

²⁹ Seidl, Johann Gabriel: II. Beiträge zu einer Chronik der archäologischen Funde in der österreichischen Monarchie. *Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen* 9, 1853, str. 130 (dalje Seidl 1853). Nadaljnje omembe: Pichler, Friedrich: *II. Die Münzen der römischer und byzantischer Kaiser in der Steiermark* - v: Repertorium der steirischen Münzkunde II. Graz: Leuschner & Lubensky, 1867, str. 239; isti: *Text zur archäologischen Karte von Steiermark*. Graz: Anthropologischer Verein, 1879, str. 11 (dalje Pichler 1879); Vrečer 1930, 35; Kolšek, Vera: Savinjska dolina v rimski dobi. *Savinjski zbornik I*, Žalec 1959, str. 123 (dalje Kolšek 1959); Bolta 1975, str. 279; Kos, Peter: *Denarni obtok na jugovzhodnoalpskem prostoru v antiki* (disertacija). Ljubljana 1984, str. 6/42 (dalje Kos 1984); isti: *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien, Teil II*. Berlin: G. Mann, 1988, str. 21 (dalje Kos 1988); Kralj 1990, str. 36.

³⁰ Kos 1988, str. 21.

³¹ Bolta 1975, str. 279.

³² *Jahresbericht des steiermarkischen Landesmuseums in Graz 61*. Graz 1872, str. 24. Nadaljnje omembe: Pichler 1879, str. 11; Bolta 1975, str. 279; Kralj 1990; str. 36.

³³ Vrečer 1930, str. 35.

³⁴ Domačije na dobroveljski planoti so zelo raztresene in tu poteka tudi meja med braslovško in nazarsko župnijo. Dobnikova domačija npr. že spada v nazarsko faro.

bi šlo za bakren novc, najden v globini 1,4 m.³⁷ Peter Kos je omenjeni novc uvrstil med rimske nominale z negotovo datacijo med prvim in četrtem stoletjem po Kr.³⁸

Izredno zanimiva je skorajda nasprotna pripoved samega najditelja. Najdbe se spominja, vendar naj bi takrat našel 5-6 novcev (ne enega!) v globini, ki ustreza globini cestnih jarkov, v Letušu, na desni strani ceste, ob cesti proti Mozirju. Novci so bili "rumene barve"; na sprednji strani je bila upodobljena podoba vladarja. Izvirali naj bi iz časa okrog leta 1800 (napis je menda prebral), torej novoveški. Hranil jih je doma, po preurejanju kleti jih je pred leti zavrzel.³⁹

Iz teh dveh popolnoma različnih virov je težko zaključiti, za kakšno novčno najdbo je dejansko šlo. Morda omenimo še to, da se Šket ne spominja nobene druge najdbe razen te, ki jo je omenil. Prav tako ni menda našel ničesar drugega v svojem poklicnem delu.

Letuš/ Gornji Hrašan

V Letušu, v nekem vinogradu pri Zornikovi domačiji blizu Gornjega Hrašana, je bil že v prvi polovici 19. stoletja najden rimski nagrobnik. Kasneje so ga vzdali v kovačnico pri Spodnjem Hrašanu, kjer je po prezidavi izginil. Brez natančnejše lokacije ga je prvi omenil Albert Muchar, točno lokacijo je zapisal šele Ignac Orožen.⁴⁰ Nagrobnik je imel leta 1844 "komaj čitljiv napis", vsaj leta 1880 pa je bil že izgubljen.⁴¹ Theodor Mommsen je omenjenemu nagrobniku dal številko 5112 (sedaj CIL 5112), kot lokacijo najdbe pa je zapisal "v hiši čez most", kar ustreza dejanskemu stanju, čeprav opis lokacije zveni skopo.⁴² Mommsenova naved-

ba lokacije se nam zdi izredno pomembna, saj je bila kasneje napačno interpretirana – prišlo je celo tako daleč, da je kasneje Lojze Bolta ločil dva (!) v Letušu najdena rimska nagrobnika: CIL 5113, ki naj bi bil vzdian "v hiši pri (!) mostu" in "v nekem vinogradu pri Zornikovi domačiji blizu Gornjega Hrašana najden rimski nagrobnik z napisom".⁴³ Tu gre za očitno napako: Muchar, Knabl, Mommsen idr. namreč izrecno govorijo o enem rimskem nagrobniku v Letušu in to natanko o istem kot Orožen, ki pa ga Bolta navaja kot vir za "drugi" spomenik. Dva rimska nagrobnika v Letušu je prvi navedel šele Rajko Vrečer, ki je v monografiji Savinjska dolina pri epigrafskih spomenikih rimske dobe v Savinjski dolini pri kraju Letuš navedel slovensko transkripcijo dveh rimskih nagrobnikov. Prvega smo omenili, pri besedilu prevoda drugega pa lahko takoj vidimo, da z Letušem nima nobene zveze. Vrečer namreč navaja prevod napisa nagrobnika, znanega kot CIL 5113, ki je bil vzdian na gradu Žovnek (gl. Podvrh/ Žovnek) in nikakor ni izvirjal iz Letuša. Seveda pa ne moremo vedeti, ali je Vrečer naredil malomarno napako, ali je pri pisanju uporabil kakšen napačen vir.⁴⁴ Druga dvo-

Borussicae, editum voluminis tertii supplementum. Inscriptiones Asiae provinciarum Europae Graecorum Illyrici Latinae. Berlin 1873, str. 626 (dalje Mommsen 1873). Naj navedemo tudi originalni Mommsenov zapis lokacije (v latinščini): "in aedibus trans pontem".

³⁷ Bolta 1975, str. 279. Že iz članka Vere Kolšek Savinjska dolina v rimski dobi ni jasno razvidno, da je bil v Letušu najden le en nagrobnik. Pri navajanju rimskih najdb v Letušu Kolškova opiše nagrobnik, najden v vinogradu pri Zornikovi domačiji s točno lokacijo najdbe, pri navajanju literature pa navede Mucharja (1844, str. 396), Pratobevera (1854, str. 127), *Krajevni leksikon Dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine.* Ljubljana 1937, str. 80 (pravilno: 90, op. B. P.; dalje *Kraj. lek. Drav. ban* 1937) in dvoumen podatek "CIL 5112 (izgubljen)". S takim opisom lahko dobimo vtis, kot da gre za dva različna nagrobnika. V literaturi, ki jo za CIL 5112 navaja Bolta (Muchar 1844, str. 396; Knabl 1851, str. 157; Pratobevera 1854, str. 116; Pichler 1879, str. 29; Vrečer 1930, str. 14) natančna lokacija najdbe nagrobnika (razen krajevne) ni nikjer navedena. Sam napis na nagrobniku pa je enak kot pri "drugem" napisu, za katerega kot literaturo navaja Orožna (1880, str. 34) in Fekonjo (1895, str. 371). Prim. napis v: Muchar 1844, str. 396; Knabl 1851, str. 157; Mommsen 1873, str. 626; Orožen 1880, str. 34. Nikjer tudi ni govora o dveh rimskih nagrobnikih v Letušu.

⁴⁴ Vrečer 1930, str. 14. Napisa na nagrobniku iz Žovneka s pravilno lokacijo najdbe Vrečer ne navaja nikjer. Možna pa je tudi, da je kot vir uporabil knjigo Friedricha Pichlerja (1879), ki je v literaturi sicer ne navaja (prim. Vrečer 1930, I-III), kjer Pichler pri kraju Letuš (Letusch in Saanthale) omenja dva nagrobnika, CIL 5112 in CIL 5113; kot literaturo pa citira še: Muchar 1844, str. 396; Pratobevera 1854, str. 116; Mommsen 1873, str. 626. Vendar nihče od omenjenih avtorjev CIL 5113 ni postavil v Letuš. Da je zmešnjava še večja, Pichler na drugem mestu omeni Žovnek (Saaneck, s. Letusch) in tam

³⁷ Bolta, Lojze; Kolšek, Vera: Letuš (pri Mozirju). *Varstvo spomenikov* 8, 1962, str. 220 (dalje Bolta, Kolšek 1962); Bolta 1975, str. 279. Nikjer pa ni omenjeno, iz katerega obdobja naj bi bil novc. Kot najditelj novca je naveden "J. Šket iz Polzele" (Bolta, Kolšek 1962, str. 220). V resnici je najditelj novca/ novcev Jakob Šket iz Pariželj, ki je bil po poklicu cestar.

³⁸ Kos 1988, str. 23.

³⁹ Ustna informacija Jakob Šket, Parižlje.

⁴⁰ Omembe brez točne lokacije: Muchar, Albert: *Geschichte des Herzogthums Steiermark, erster Theil.* Graz: Damian und Sorge: Leuschner & Lubensky, 1844, str. 396 (dalje Muchar 1844); Knabl, Richard: *II. Wissenschaftliche Mittheilungen, Epigraphischer Excurs. Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark* 2, 1851, str. 157 (dalje Knabl 1851); Pratobevera, Eduard: *Die Fundorte keltischer und römischer Antiken in Steiermark. Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark* 5, 1854, str. 116 (dalje Pratobevera 1854); Pichler 1879, str. 29; Vrečer 1930, str. 14. Omembe s točno lokacijo: Orožen 1880, str. 34; Fekonja, Andrej: *Celje in okolica* (povestne in mestopisne črtice). *Dom in svet* VIII, 1895, str. 371; Kolšek 1959, str. 125; Bolta 1975, str. 279; *Kraj. lek.* 1976, str. 500.

⁴¹ Muchar 1844, str. 396; Orožen 1880, str. 34.

⁴² Mommsen, Theodor (ur.): *Corpus inscriptionum latinarum, consilio et auctoritate Academiae Litterarum regiae*

umna navedba je tudi v Krajevnem leksikonu Dravske banovine. Pod geslom Letuš je mdr. navedeno, da so "v kraju odkopali rimske napisne kamne".⁴⁵ Upravičeno lahko domnevamo, da ne gre za neke nove podatke oziroma da gre za nekritično povzemanje Vrečerja ali morda Friedricha Pichlerja.⁴⁶ Iz navedenih dejstev je torej očitno, da poznamo iz Letuša le en rimski nagrobnik.

Kot zanimivost omenimo še, da je Orožen povezoval osebno ime Sura v napisu z imenom domačije Zornik, kjer je bil kamen najden.⁴⁷ Vendar menimo, da gre tu za nesmisel, saj je domače ime (tudi priimek) Zornik znano po celi Savinjski dolini.

Male Braslovče/ Rdeči križ

Ob glavni cesti med Malimi Braslovčami in Letušem sredi polja stoji križ z ledinskim imenom Rdeči križ. Do leta 1960 je tu stala kapela, ki so jo podrli zaradi širjenja ceste Šentrupert – Mozirje. Franc Kralj je domneval, da je pred postavitvijo kapele tu že stal križ, saj je ledinsko ime "Rdeči križ" že staro. Omenil je zgodovinsko legendo, po kateri naj bi na tem mestu v začetku 18. stoletja doživeli poraz ogrski uporniki kruci. V zahvalo za habsburško zmago so postavili križ, ki naj bi ga zaradi rdečih križev na plaščih krucev pobarvali z rdečo barvo. Od tod naj bi izviral tudi ime lokacije. Bajе naj bi pred leti tu našli tudi kosti.⁴⁸

Rdeči križ je že od nekdaj buril domišljijo domačinov, saj še veliko starejših domačinov pozna poznal že takrat v bližnjih Obramljah (gl. Podvrh/ Kranc) najdene rimske bloke (od katerih je imel eden napis), kar pa je malo verjetno.

Orožen 1880, str. 34.

Kralj 1990, str. 129. Ni nam uspelo ugotoviti, od kod Kralju ta podatek. Ogrski uporniki proti Habsburžanom, po rdečih križih na plaščih imenovani "kruci", so v letih 1703-11 večkrat vpadli tudi na slovensko ozemlje Prekmurja in Pomurja. V temeljnem delu o kruzih, knjižici Kruci na slovenskem Štajerskem avtorjev Janeza Kocipra, Franca Kovačiča in Matije Slekoyca, kjer so opisani vsi vpadli krucev na slovensko Štajersko, ni nikjer navedeno, da bi kruci prodrli zahodneje od Slovenskih Goric, kaj šele v Spodnjo Savinjsko dolino (gl. Kociper, Janez; Kovačič, Franc; Slekovec, Matija: *Kruci na slovenskem Štajerskem*. Maribor: Murski, 1905, str. 62-75 idr.). Prim. tudi poglavje o kruzih v: Gruđen, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda, I. del* (reprint). Celje: Mohorjeva družba, 1992, str. 925-931.

Ustna informacija Slavka Cimperman – Malikova, Podvin; Jože Marovt, Parižlje.

najdbo CIL 5113. Gl. Pichler 1879, str. 29.

Kraj. lek. Drav. ban. 1937, str. 90.

Dopuščamo še možnost da je avtor prispevka morda poznal že takrat v bližnjih Obramljah (gl. Podvrh/ Kranc) najdene rimske bloke (od katerih je imel eden napis), kar pa je malo verjetno.

Orožen 1880, str. 34.

Kralj 1990, str. 129. Ni nam uspelo ugotoviti, od kod Kralju ta podatek. Ogrski uporniki proti Habsburžanom, po rdečih križih na plaščih imenovani "kruci", so v letih 1703-11 večkrat vpadli tudi na slovensko ozemlje Prekmurja in Pomurja. V temeljnem delu o kruzih, knjižici Kruci na slovenskem Štajerskem avtorjev Janeza Kocipra, Franca Kovačiča in Matije Slekoyca, kjer so opisani vsi vpadli krucev na slovensko Štajersko, ni nikjer navedeno, da bi kruci prodrli zahodneje od Slovenskih Goric, kaj šele v Spodnjo Savinjsko dolino (gl. Kociper, Janez; Kovačič, Franc; Slekovec, Matija: *Kruci na slovenskem Štajerskem*. Maribor: Murski, 1905, str. 62-75 idr.). Prim. tudi poglavje o kruzih v: Gruđen, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda, I. del* (reprint). Celje: Mohorjeva družba, 1992, str. 925-931.

Ustna informacija Slavka Cimperman – Malikova, Podvin; Jože Marovt, Parižlje.

binjski grad, Trebinjšček)

Po navedbah Lojzeta Bolte in Vere Kolškove so bili v Podgorju pri Letušu, v gozdu z ledinskim imenom Trebinje ugotovljeni sledovi gradišča z obrambnim jarkom.⁵⁰ Iz tega skopega opisa bi lahko sklepali, da je bilo "gradišče" odkrito šele v šestdesetih letih 20. stoletja, kar je vsekakor nesmisel, saj je bila lokacija znana že dolgo.⁵¹ Omeniti moramo še eno dejstvo: omenjeno "gradišče" je pravzaprav srednjeveški letuški grad, last manj pomembnih vitezov Letuških, ki pa se v virih posebej ne omenja. Leta 1247 pa je omenjen Wulfing Letuški (W. von Leuts). Grad je očitno razpadel že v srednjem veku, poleg zunanega in notranjega jarka je v danes popolnoma razvaljenem zidovju še mogoče razpoznati obris stolpa.⁵²

Na gradu niso potekala nikakršna arheološka izkopavanja ali raziskave. Med ljudmi pa so krožile zgodbe o tu zakopanih zakladih, ki so jih domačini večkrat iskali, našli pa ničesar.⁵³ Ljudsko izročilo omenja še drugi letuški grad z imenom Loženberg, kakor se imenuje tudi bližnja kmetija. Stal je na gričku na drugi strani Savinje, ob cesti, ki vodi v Mozirje. Pred leti je bilo menda pri Trebinju še mogoče videti raven prostor, kjer je bilo graščinsko kegljišče. Po ljudskem izročilu naj bi gradova povezoval podzemni hodnik, ki je potekal pod Savinjo, Trebinjšček pa naj bi bil z drugim hodnikom povezan tudi z Žovnekom in celo s Celjem. Oba gradova naj bi napadli tudi Turki, ki pa so se po legendi pogreznili. Še pred drugo svetovno vojno naj bi na tem mestu (Janko Orožen ni zapisal, kje točno) našli človeške kosti.⁵⁴

Morda je zanimiv podatek, da se je zadnji last-

⁵⁰ Bolta, Kolšek 1962, str. 220; Bolta 1975, str. 279. Ker je znano, da monografija Arheološka najdišča Slovenije obravnava le najdišča do zgodnjega srednjega veka, si lahko s tako skromnim opisom brez vsake datacije ustvarimo napačno sliko časovne datacije Trebinja; morda je zavajajoča že oznaka "gradišče".

⁵¹ Prim. Orožen, Janko: *Gradovi in graščine med Savinjo, Sotlo in Savo v narodnem izročilu*. Celje: (s.n.), 1936, str. 88, 89 (dalje Orožen 1936). V *Kraj. lek. Drav. ban* (1937, str. 90) piše, da je "v 9. stoletju imel v Letušu grad mejni grof Braslav"; to naj bi bil "današnji grad Trebinjšček, katerega sledovi so še vidni". Omenjene trditve ne nameravamo komentirati, domnevamo pa, da tu ne gre niti za ljudsko izročilo ampak bolj domoljubno – romantično obarvano "izročilo", ki izvira v povezavi Braslava in Braslovč od druge polovice 19. stoletja dalje.

⁵² Stopar, Ivan: *Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na slovenskem Štajerskem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1977, str. 23, 24; isti: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, III. knjiga: Spodnja Savinjska dolina: občine Celje, Hrastnik, Laško, Žalec*. Ljubljana: Park: Znanstveni tisk 1992, str. 73 (dalje Stopar 1992).

⁵³ Ustna informacija Franc Kralj, Rakovlje. Prim. tudi Orožen 1936, str. 89.

⁵⁴ Orožen 1936, str. 88. Za graščinsko kegljišče in podzemni hodnik tudi ustna informacija Franc Lever – Pečovnik, Podgorje pri Letušu.

nik Rovšnikove domačije v bližnjem Podvrhu (kjer je prav tako arheološko najdišče) menda imel za potomca graščinskih.⁵⁵

Podgorje pri Letušu/ Pečovnik

V začetku maja 2001 je osnovnošolka Stanka Lever – Pečovnikova pri nabiranju jagod na strmem kamnitem bregu na levi strani ceste, ki vodi k Pečovnikovi domačiji, našla razbito manjšo glinasto posodo, iz katere se je iztreslo skupno približno 250 novcev. Depo je bil skrit do sedanjega časa in se je očitno prikazal zaradi deževnega vremena in erozije po bregu. Breg so menda teden dni pred odkritjem urejevali tudi cestni delavci, a niso našli ničesar. Kasneje je Leverjeva najdišče pregledala še večkrat in našla še nekaj novcev, ki jih hranijo pri Pečovnikovih.⁵⁶ Pri pregledu primerkov novcev se je pokazalo, da gre za tipične srednjeveške male srebrnike, ki izvirajo iz različnih kovnic (Dunaj, Graz, Benetke idr.) in so iz 15. stoletja. Posodica, v kateri so novci ležali, je bila razbita na več delov. Je črno žgana in okrogle oblike, zato sklepamo, da gre za hranilnik. Do temeljite strokovne analize depoja ne moremo dati drugih informacij o najdbi.

Razsuti depo srednjeveških srebrnikov z razbitim hranilnikom (15. stoletje) iz Podgorja pri Letušu. Fotografirano teden dni po odkritju (foto Jernej Marovt).

Razlog za zakop novcev je seveda neznan in bi ga bilo zelo spekulativno povezati s Pečovnikovo domačijo, četudi nedvomno gre za staro kmetijo (staro hišo, ki je bila še lesena, so pred leti porušili). Nad domačijo na strmem hribu stoji domnevna razvalina z ledinskim imenom Ilovšek. Po nekaterih podatkih naj bi tam stal drugi podgorski

grad.⁵⁷ Zelo verjetna pa je možnost, da so depo zakopali v času turških vpadov.

Morda bi lahko omenjeni depo povezali s širšim prostorom. Pri bližnji domačiji Kompošt še poznajo ljudsko izročilo o domnevem "zakladu" (baje zlatnikih), ki naj bi bili zakopani pod neko hruško pri domačiji. Menda so pred več leti Kompoštove stare tete iskale zaklad, a niso našle ničesar. Zaklad naj bi bil domnevno povezan s podgorskim gradom Trebinjščkom.⁵⁸

Podvrh/ Kodre

V severnem delu Podvrha z ledinskim imenom Obramlje so leta 1984 pri domačiji Kodre pri gradnji novega silosa naleteli na fragmente keramike. Po pripovedovanju Ivana Laznika – Kodreta so v globini približno pol metra odkrili več odlomkov črno žgane neglazirane posode. Posoda naj bi bila razbita že ob odkritju; morda je šlo tudi za ostanke več posod. Po Laznikovem mnenju je šlo za "deponijo". Poleg keramičnih odlomkov niso našli ničesar drugega. Odlomke so zavrgli.⁵⁹

Podatek o najdbi je zanimiv, ker so na sosednji domačiji v Obramljah na drugi strani ceste (p'r Kranc, gl. Podvrh/ Kranc) odkrili več domnevno antičnih kamnitih blokov; od Kranca naj bi po izročilu proti Zgornjim Gorčam potekala tudi "rimska cesta".⁶⁰ Seveda pa samo iz teh podatkov ne moremo keramike, najdene pri Kodretu, razglasiti za antično, čeprav vsekakor ni bila tipično novoška.

Podvrh/ Kranc

V Obramljah so pri Krančevi domačiji odkrili več kamnitih blokov, ki bi lahko bili antični. Franc Kralj je v monografiji Braslovče navedel, da so en kamen (z napisom) odpeljali v Gradec, drugega vzdali v škarpo pri domačiji, tretjega pa domnevno vzdali v Krančevo kapelico.⁶¹ Ni pa omenil, da teh (domnevno) treh kamnitih blokov niso našli hkrati. "Kamen z napisom" in "kamen v kapelici" naj bi našli že pred drugo svetovno vojno.⁶² Morda je najdba povezana z gradnjo kapelice, ki je bila postavljena leta 1895, kjer naj bi omenjeni "rimski" kamen služil kot prag (danes prekrit s

⁵⁵ Ustna informacija Franc Lever – Pečovnik, Podgorje pri Letušu.

⁵⁶ Ustna informacija Stanka Lever – Pečovnikova st. Del novcev je odnesla v celjski muzej, del jih še hranijo doma.

⁵⁷ Ustna informacija Leverjevi – Pečovnikovi, Podgorje pri Letušu.

⁵⁸ Ustna informacija Mogujevi – Kompoštovi, Podgorje pri Letušu.

⁵⁹ Ustna informacija Ivan Laznik – Kodre, Podvrh.

⁶⁰ Ustna informacija Jernej Marovt, Podvrh. O "rimski cesti" je slišal pripovedovanja pokojnega gospodarja Krančeve domačije.

⁶¹ Kralj 1990, str. 36.

⁶² Ustna informacija Angela Marovt – Krančeva, Podvrh. Več bi o tem vedel povedati njen pokojni mož, ki je mdr. pripovedoval tudi Kralju. Menda so oba bloka našli že ob koncu 19. stoletja, vsekakor pa ne po letu 1945. Zanimivo je, da najdišče kljub precejšnji starosti odkritja še ni bilo omenjeno v arheološki literaturi.

betonom). Kamen, ki je vzdian v škarpi, so našli leta 1956, ko so delali škarpo, v globini enega metra na križišču cest pod domačijo; nato so ga vzdiali v škarpo. Na njem ni bilo nobenega napisa.⁶³ Vidna stran kaže zelo grobo površino in nakazuje lokalni izvor materiala. Drugih najdb pri Kranču ni bilo oziroma niso bili pozorni nanje.

Za Krančevo domačijo v smeri proti Zgornjim Gorčam naj bi po izročilu potekala "rimska cesta". Baje so bili na njivah še vidni cestni utori, ki so jih Krančevi počasi zasipavali.⁶⁴ Podatek je zanimiv, če pomislimo na najdbe pri Krančevi in Kodretovi domačiji pa tudi na bližnje Zgornje Gorče, kjer je bil odkrit depo rimskih novcev.

Podvrh/ Rovšnik

V severnem Podvrhu pri domačiji Rovšnik ob cesti na Dobrovlje so v šestdesetih letih 20. stoletja pri oranju odkrili odlomke prostoročno delane, grobe rustikalne keramike.⁶⁵ Franc Kralj je domneval, da so jo uporabljali staroselci, ki so se umaknili že v pobočje Dobrovelj, da pa je bila izdelava lokalna rimska.⁶⁶

Najdba je vsekakor zanimiva, zlasti če jo pogledamo iz geografskega konteksta. Samotna Rovšnikova domačija ob poti na Dobrovlje pravzaprav ne leži daleč od Krančeve domačije v Obramljah in Zgornjih Gorč, prav tako pa ne od Letuša in samo potrjuje nedvomno poselitev tega dela Podvrha v antičnem obdobju. Glede same datacije in uporabe keramike pa je brez poznavanja konteksta težko dati ustrezno sodbo.

Podvrh/ Žovnek

Stari grad Žovnek ob vznožju Dobrovelj velja za enega najpomembnejših slovenskih gradov tudi zaradi tega, ker je bil izvorni grad grofov Žovneških, kasnejših grofov (knezov) Celjskih. Na tem mestu nimamo namena govoriti o njegovi zgodovinski pomembnosti, prav tako tudi ne o njegovi

stavbni razčlenitvi in stanju ohranjenosti. Tega se

bomo nekoliko dotaknili na drugem mestu.⁶⁷

Izredno zanimiva je morebitna naselitev grajskega hriba pred postavitvijo srednjeveškega gradu. Ljudsko izročilo omenja ajde, ki naj bi živeli pri starem gradu, kar bi morebiti lahko kazalo na sledove starejše predkrščanske "ajdovske" poselitve.⁶⁸ Na gradu je bil vzdian tudi rimski nagrobnik CIL III 5113. Omenjeni nagrobnik je že zelo zgodaj veljal za izgubljenega, saj je bil že Theodorju Mommsenu znan le po Tyfernusovih in Manutiosovih kopijah.⁶⁹ Spomenik so že zelo zgodaj prepeljali v Graz, kjer so ga vzdiali v dvorišče palače Saurau. Če je bil omenjeni nagrobnik najden na grajskem griču, pri gradnji oziroma popravilu gradu ali je prišel od drugod (npr. iz celjskega območja), lahko le ugibamo. Okras na steli iz belega marmorja (površinski rez listnatih ornamentov) je Balduin Saria povezal z nagrobnikom iz Celja (CIL III 5262) in predvideval, da oba izvirata iz iste delavnice.⁷⁰ Vsekakor je zanimivo tudi, da so "med Braslovčami in gradom Žovnek" našli depo rimskih novcev iz 3. stoletja in da se tudi z gradu vidi "rimska cesta". Zanimiv je tudi alohtoni material za gradnjo gradu, ker obstaja možnost, da so lahko vsaj klesane peščene bloke na zunanjem obzidju prepeljali iz območja nekdanjega rimskega legijskega tabora II. italške legije v Ločici ob Savinji.⁷¹

Kot prvi v virih omenjeni lastnik srednjeveš-

⁶³ Obstaja celo anekdota o tem, da na kamnu ni nobenega napisa. Ob najdbi so se namreč nekateri delavci spraševali, zakaj je tako velik in lepo oblikovan kamen brez napisa, ki bi ga "po tradiciji" moral imeti. Ob že preveč vprašujočem glasnem čudenju nekega delavca, zakaj ni na kamnu nobenega napisa, je drugi delavec pripomnil, da na kamnu piše "K. te gleda!" (ustna informacija Angela Marovt – Krančeva)

⁶⁴ Gl. op. 60.

⁶⁵ Bolta, Kolšek 1962, str. 220; Bolta 1975, 279; Kralj 1990, str. 36. Kot lokacijo najdišča sta Bolta in Kolškova navedla "na parc. št. 1342 k. o. Podvrh, lastnik J. Kramer, Rošnik št. 97". To lahko napelje do napačnega tolmačenja, da je "Rošnik" (pravilno Rovšnik) ledinsko ime, ne pa ime domačije. Tako je Bolta kasneje zapisal "parcela, ki je last J. Kramerja iz (!) Rošnika" (gl. Bolta 1975, str. 279). Rovšnikova domačija je danes opuščena, oskrbujejo jo sorodniki.

⁶⁶ Kralj 1990, str. 36.

⁶⁷ Temeljna literatura: Orožen, Janko: Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni. *Savinjski zbornik II*, Zalec 1965, str. 334-338; Stopar, 1977, str. 137-138; isti: *Gradovi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1986, str. 127-130; isti: 1992, str. 160-164; Kralj, 2000. Pri vseh delih gl. še tam citirano literaturo.

⁶⁸ Orožen 1936, str. 78. Orožen navaja v celotnem slovenskem ljudskem izročilu znano pripovedko o ajdovski deklici, ki je na sprehodu radovedno opazila kmečke ljudi pri delu in se čudila nad "palčki", ki jih ni poznala. Ko jih je odnesla pokazat ostalim ajdom, so ji šele ti povedali, da so ti "palčki" ljudje. Ponavadi (v omenjeni različici ne) se pripovedka konča še s prerokbo ajda, da bodo ti "palčki" zavladali, ajdi pa bodo izginili. Prim. Möderndorfer, Vinko: *Koroške narodne pripovedke*. Celje: Mohorjeva družba, 1946, str. 96-100 (dalje Möderndorfer 1946).

⁶⁹ Muchar, Albert: *Das römische Norikum oder: Oesterreich, Steyermark, Salzburg, Kärnten und Krain unter den Römern*. Graz: Leuschner & Lubensky, 1825, str. 290 (dalje Muchar 1825); Muchar 1844, str. 424; Pratobera 1854, str. 120; Petrucci, prof.: *Die römische Bauwerte aus der laibacher Ebene. Mittheilungen des historischen Vereines für Krain 19*, 1864, str. 65; Pichler 1879, str. 29; Mommsen 1873, str. 626; Saria, Balduin: *Neue Inschriften aus der norisch – panonischen Grenzgebiet. Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Instituts in Wien, Band XXXVI*, Beiblatt, 1946, str. 44-46 (dalje Saria 1946); Kolšek 1959, str. 130; Šašel, Jaro in Ana: *Inscriptiones Latinae quae in Yugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX editae et repertae sunt. Situla 5*, 1963, str. 130; Bolta 1975, str. 279; Kralj 1990, str. 36; Kralj 2000, str. 136.

⁷⁰ Saria 1946, str. 46.

⁷¹ Kralj 2000, str. 137.

kega gradu nastopa leta 1130 Gebhard I. (G. de Soune), grad sam pa je omenjen šele leta 1278 kot "castrum Sounekke".⁷² Doživel je veliko prezidav, njegova najbolj značilna nerazvaljena podoba pa je Vischerjeva upodobitev iz leta 1681. Na njej poleg gradu vidimo ob poti na grajski hrib tudi neznano razvalino na nekoliko nižjem griču. Za kakšen objekt in iz katerega časa je šlo, lahko le ugibamo, ker v virih ni nikjer omenjen. Franc Kralj je razvalino poimenoval "vzhodna stavba" in menil, da je tu stal prvotni žovneški grad.⁷³

Mogočni grad je bil dokončno opuščen leta 1819, ko je tedanji lastnik Jožef Čokl, pl. Ruhethal pozidal dvorec Novi Žovnek ali Ruhethal. Stari grad je od tedaj propadal. V začetku 20. stoletja ga je skušal zaščititi tedanji lastnik baron Cnobloch, ki je prekril okrogli stolp. Žal se streha ni obdržala dolgo, nazadnje so ostanke raznesli domačini.

Domačini so pred leti na gradu večkrat iskali zaklade (nazadnje menda okrog leta 1950), pa niso našli niti drobnih najdb. Pod gradom je bilo še več dobro ohranjenih kleti. Nekoč so okoliški fantje odkrili vhod v manjšo, še dobro ohranjeno, vendar prazno "velbano" klet. V drugi kleti na drugi strani gradu se je še med drugo svetovno vojno skrival partizan. Po pripovedovanju starejših so menda že pred davnimi leti na gradu nekoč odkrili klet, polno posode, ki pa so jo neznanci čez noč izpraznili.⁷⁴ V stolpu pa naj bi bili še po drugi svetovni vojni ohranjeni ostanke posameznih delov pohištva, zlasti stolov.⁷⁵

Dve kmetiji v bližini gradu sta bili nedvomno povezani z gradom. Pri Mlinarju ob potoku Trnavci sta bila nekdanj graščinski mlin in kovačnica, že sredi 18. stoletja pa so tedanji lastniki Žovneka mlin prodali prednikom sedanjih lastnikov domačije (ohranjena originalna listina prodaje iz leta 1751). Na drugi strani mlina naj bi bili tudi graščinski zaježitveni ribniki.⁷⁶ Pri Mlinarju niso nikoli ničesar našli. Druga kmetija, p.d. Rak je bila nekoč stražarski stolp žovneškega gradu (k še delno ohranjenemu stolpu je prizidana hiša). Na danes zaraščenem pobočju, ki se razprostira od gradu v smeri proti Vranskemu, so bili včasih graščinski vinogradi. Od studenca pri danes podrti zidnici v nekem vinogradu je po izročilu vodil do Rakove "štirne" vodovod po lesenih ceveh. Ko je pred leti Ivan Turnšek – Rak kopal za vodovod, je odkril v tleh ostanke borovih štorov.⁷⁷

Od starega gradu naj bi po izročilu vodil rov

⁷² Stopar 1992, str. 160.

⁷³ Kralj 2000, str. 172.

⁷⁴ Ustne informacije domačini, stanujoči v bližini gradu Žovnek, Podvrh.

⁷⁵ Kralj 2000, str. 157.

⁷⁶ Ustna informacija Hribernikovi – Mlinarjevi, Podvrh. Prim. Orožen 1936, str. 84.

⁷⁷ Ustna informacija Ivan Turnšek – Rak, Podv rh.

do Turnškove domačije pod Grmado na Dobrovljah. Južno od Turnškove domačije je dejansko stal razgledni stolp gradu. Od tod naj bi izviralo tudi ime domačije. Danes je tloris stolpa komaj razpoznaven, verjetno je šlo za okroglo stavbo. Kralj je domneval, da je bila kmetija ali njen del zgrajena z materialom iz porušenega stolpa, ker je v gospodarsko poslopje vzdignjen kamen s kamnoseškim znakom.⁷⁸

Zadnjih nekaj let na gradu potekajo revitalizacijska oz. zaščitna dela.⁷⁹ Prvi namen teh del naj bi bila zaščita zidovja pred nadaljnjim propadanjem. Pri tem naj se ne bi dotaknili arheoloških plasti, vendar so pri urejanju okolice prišle na dan najdbe iz nasipnih slojev. Najdbe ležijo praktično povsod, kjer se pri gradu dvigne ruša od tal; v glavnem gre za fragmente keramike, pečnic in žeblje. Ob poplavih leta 1998 je po hudourniški strugi prišel na dan tudi odlomek glinaste vodovodne cevi.⁸⁰

Rakovlje/ "na terasi ob cesti proti Gomilskemu"

Franc Kralj je v monografiji o Braslovčah pri obravnavi pokopališč omenil, da je bilo eno od preteklih grobišč v Rakovljah, kjer naj bi pri gradnji novih hiš naleteli na ostanke grobišča.⁸¹ Gradnje naj bi potekale pred približno tridesetimi leti (okrog leta 1970). Domnevno naj bi odkrili žarno grobišče, ki pa so ga – nedvomno tudi zaradi hitrejšega poteka gradnje – uničili. Drugih podatkov o tej izjemno zanimivi najdbi ni, zato je težko reči, ali je šlo za prazgodovinsko ali antično grobišče. Kralj, ki stanuje v bližini, je pri izkopih okrog hiše v globini približno enega metra odkril lepo oblikovane "okrogle kamne", ki bi lahko bili tudi umetno oblikovani. Na bližnjih njivah se tudi najde keramika, vendar se meša z recentno, zato jo je težko povezati z omenjenim grobiščem. Pri bližnji gradnji nove šole v Rakovljah leta 1977 menda ni bilo nobenih najdb.⁸² To bi morda kazalo na omejenost grobišča na manjši prostor.

Zgornje Gorče/ "grič v občini Zgornje Gorče"

V drugi polovici 18. stoletja (okrog leta 1780) so "na griču (Hügel) v občini⁸³ Zgornje Gorče" odkrili

⁷⁸ Kralj 2000, str. 170. Turnškovo domačijo so nemški okupatorji med vojno požgali, razvaline so danes spominsko urejene.

⁷⁹ Čiščenje grajskih ruševin je bilo opravljeno že v sedemdesetih letih 20. stoletja. Po posredovanju ustanovljenega odbora za zaščito gradu je bil Žovnek razglašen za kulturni in zgodovinski spomenik v nekdanji občini Žalec marca 1993. Občni zbor Kulturno zgodovinskega društva Žovnek – Braslovče je bil januarja 1995. Gl. Kralj 2000, str. 243-254.

⁸⁰ Kralj 2000, str. 184.

⁸¹ Kralj 1990, str. 125.

⁸² Ustna informacija Franc Kralj, Rakovlje.

⁸³ Glede na to, da so Zgornje Gorče še danes precej nepomembna manjša kmečka vas, je tu verjetno mišljena

depo rimskih novcev antoninijanov iz 3. stoletja po Kr. Richard Knabl je omenjene novce (ne več vseh) videl pri lastniku braslovškega dvorca Bärenhof Josefu Kleinu, ki je novce prevzel od braslovške občine, kjer so bili deponirani. Prvotni lastnik novcev je bil trgovec Foramitt.⁸⁴ Depo je obsegal novce od cesarjev Valerijana do Karina (254-284). Detajlno analizo novcev depoja je podal Peter Kos, ki je datiral zakop na jesen leta 284.⁸⁵

Vsekakor je zakop povezan z zgodovinskim položajem v nemirnem obdobju, kar je ugotovil že Knabl. Lojze Bolta je domneval, da gre za isto najdbo kot novčni depo "med Braslovčami in gradom Žovnek", kar pa je Kos izpodbil.⁸⁶

Točna lokacija najdbe je izredno težko določljiva, morda je bolj kot s samim naseljem Zgornje Gorče povezana z bližnjimi Obramljami.⁸⁷ Knabl je omenil, da je najdišče od braslovškega župnišča oddaljeno četrte ure.⁸⁸ Kakršnihkoli drugih najdb v Zgornjih Gorčah ni, prav tako omenjeni depo ni nikakršnega mesta v izročilu.⁸⁹

Poselitvena slika braslovške fare do visokega srednjega veka

Zaradi lažjega razumevanja prikaza poselitve obravnavanega območja v različnih časovnih obdobjih moramo na začetku predstaviti tukajšnje geografske posebnosti, ki so nedvomno igrale pomembno vlogo pri poselitvi skozi celotno zgodovino človeškega bivanja na tem prostoru. Pri tem nimamo namena geografskih značilnosti opisovati detajlno, ampak le do te mere, da si ustvarimo približno sliko izoblikovanosti terena. To nam bo omogočilo lažje dojetje pretekle poselitve na obravnavanem območju, ki v preteklosti ni bila do cela identična z današnjo poselitvijo.

Ozemlje nekdanje krajevne skupnosti Braslovče leži v severovzhodnem delu Spodnje Savinjske doline, za katerega so značilne tri reliefne enote. Nizka ravnina na vzhodu⁹⁰ (1) sega od Savinje proti zahodu in se precej razgiba zahodno od črte Glinje – Spodnje Gorče – Rakovlje – Braslovče – Zgornje Gorče – Obramlje. Ta del tvorijo pliocenski griči med omenjeno krajevno mejo in Dob-

rovljami v Podvrhu do braslovške pleistocenske terase nad strugo Savinje (2), kjer leži trg Braslovče. Terasa predstavlja vmesni gričevnat svet med ravnino na vzhodu in zakraselo, z gozdom močno poraslo Dobroveljsko planoto s kapniškimi jamami (3).⁹¹ Letuško območje (ozemlje nekdanje krajevne skupnosti Letuš) leži na jugozahodu v podnožju strmega pobočja Dobrovelj, na severu pa v nižini na obeh straneh reke Savinje. Po geološki osnovi je ravninski del braslovškega območja večinoma prodat in se dviga na nižjih diluvialnih ravninah in višjih terciarnih terasah. Južno od Braslovč so značilne diluvialne tvorbe (prod in pesek), ki potekajo od Šmartnega ob Paki in Braslovč do Celja, zlasti v ozkem pasu ob Savinji ("gmajna"), ki je bil v preteklosti poraščen z borovci in topoli. Na hribovitih Dobrovljah prevladuje apnenec, jugovzhodno od Črete pa tudi srednjetriadni šenturški skrilavci; na več mestih apnenec predira andezit. Na severnem pobočju Dobrovelj pa tudi delno pri Braslovčah prevladujejo školjkasti dolomiti.⁹² Temperatura braslovškega območja je zelo ugodna; nižinsko območje je precej mokro, kar omogoča dobro rast na številnih travniških površinah. Celotna celjska kotlina pa je precej vetrovna.

Če soočimo te skopo opisane geografske značilnosti obravnavanega območja s seznamom arheoloških najdišč, vidimo, da se arheološka najdišča ne pojavljajo na celotnem območju. Najprej nam pade v oči popolna odsotnost arheoloških najdišč na nizki ravnici, ki poteka od Šentruperta proti Malim Braslovčam in sega proti zahodu do prehoda na nizko gričevje. To nam postane bolj razumljivo, če pomislimo na dejstvo, da je vsaj od Orle vasi do Letuša do začetka 20. stoletja precejšen pas zavzemala t.i. "gmajna", t.j. neobdelana skupna površina na manj kakovostni zemlji ob bregovih Savinje, ki je bila zaradi prodnate podlage za naselitev neprimerna.⁹³ Naselbine so bile le nekdanje in sedanje redke kmetije na nekoliko višjem predelu kvartarne terase (npr. v Parižljah). Na tem območju je bila naselitev možna le v bližini ceste Šentrupert – Mozirje, ki je bila nedvomno pomembna tudi v preteklosti.

Največja koncentracija najdišč se nahaja v pre-

katastrska občina.

⁸⁴ Knabl 1851, str. 155. Nadaljnje omembe: Seidl 1853, str. 130; Pratobevera 1854, str. 110; Pichler 1867, str. 239; Pichler 1879, str. 11; Vrečer 1930, str. 35; Kolšek 1959, str. 130; Bolta 1975, str. 279; Kos 1984, str. 6/46; Kos 1988, str. 22; Kralj 1990, str. 35.

⁸⁵ Kos 1988, str. 22.

⁸⁶ Bolta 1975, str. 279; Kos 1988, str. 22.

⁸⁷ Prim op. 60.

⁸⁸ Knabl 1851, str. 156.

⁸⁹ Npr. leta 1911 v Zgornjih Gorčah rojeni Jože Marovt ni vedel ničesar o kakršnihkoli najdbah v Zgornjih Gorčah.

⁹⁰ Tu ležijo naselja Orla vas, Topovlje, Parižlje, Preserje; pot se nadaljuje proti Malim Braslovčam in Letušu in od tam proti Zgornji Savinjski dolini.

⁹¹ Kralj 1990, str. 11, 14.

⁹² *Kraj. lek. Drav. ban.* 1937, str. 87, 89, 476.

⁹³ Janko Orožen v članku Gmajne na področju srednje Savinje in njenih pritokov (*Celjski zbornik*, Celje 1957, str. 153-190) navaja skupna zemljišča ("gmajne") pri vseh vaseh sedanje braslovške fare. Naselja ob Savinji (Orla vas, Topovlje, Parižlje, Preserje, Male Braslovče) so imela praviloma "gmajno" med teraso in Savinjo oziroma ob bregovih Savinje, ostala naselja pa različno. "Gmajne" so začeli razdeljevati ob koncu 18. stoletja (reforme Marije Terezije), po letu 1848 pa so vse nerazdeljene "gmajne" postale last sosesk. Med upravičence so "gmajne" dokončno razdelili do leta 1890.

hodnem pasu med ravnico in zakraselimi Dobrovljami, ki je najintenzivnejša v smeri proti Zgornji Savinjski dolini; na območju, ki zaokrožuje severni Podvrh (Obramlje), jugozahodni Letuš in Podgorje. Vendar vsa najdišča kažejo bolj na značaj prehodnega območja, saj neke intenzivnosti poselitve pred visokim srednjim vekom vsaj glede na stanje sedanjih raziskav ne moremo dokazati. Druga večja intenzivnost poselitve bi morda lahko bila na območju proti južnemu Podvrhu od rakoveljske terase (Rakovski klanec) proti staremu gradu Žovnek. Vendar je tudi tu intenzivnost poselitve pred visokim srednjim vekom prav tako nejasna. Naselje Braslovče na braslovški terasi je zaradi odmaknjenosti od glavnih prometnih smernic še danes precej odmaknjeno od intenzivnega razvoja in zato morda lahko domnevamo, da je bilo tako tudi v preteklosti. Iz visokogorskega sveta Dobroveljske planote pred visokim srednjim vekom prav tako ne poznamo nobenih sledov pretekle poselitve.⁹⁴

A naj znova poudarimo, da so omenjene domneve le rezultat nepopolnega poznavanja pretekle poselitve in šele detajlne raziskave bi razjasnile preteklo poselitev obravnavanega območja.

Kot smo povedali že v uvodu in pokazali pri obravnavi posameznih najdišč, za kakršnokoli preteklo poselitev obravnavanega območja pred visokim srednjim vekom nimamo v rokah nikakršnih zanesljivih trdnih dokazov, ampak le prostorske in predmetne fragmente nekih, nam še zelo nejasnih situacij v preteklosti.

Že Franc Kralj ugotavlja, da so Braslovče z bližnjo okolico izrazit primer območja, za katerega ne moremo dokazati velike intenzivnosti pretekle poselitve in da "moramo zaradi redke poselitve v preteklosti krajevno zgodovino povezati z zgodovino pokrajine, v kateri kraj leži", t.j. celotno Spodnjo Savinjsko dolino. Območja okoli Braslovč naj bi bila v preteklosti redko naseljena – če so sploh bila – in to naj bi veljalo za čas do vzpostavitve rimske oblasti.⁹⁵

Za najstarejšo, t.j. kamenodobno poselitev ni na obravnavanem območju nobenih dokazov.⁹⁶ Kralj

zaradi obstoja paleolitske lovske postojanke v Apnarjevi jami v Pirešici predpostavi možnost poselitve tudi v kraških jamah na zakraseli Dobroveljski planoti, kjer naj bi bile takrat vse možnosti za naselitev.⁹⁷ Vendar moramo izrecno poudariti, da gre tu samo za domneve.

Kralj nadalje navaja, da prav tako nimamo nikakršnih dokazov za poselitev v celotni prazgodovini nasploh, čeprav zaradi bližine bogatih prazgodovinskih "ilirskih" najdišč v okolici Šešč in Prebolda dopušča možnost, da bi bilo poseljeno tudi ozemlje pod Dobrovljami, kar naj bi bilo verjetno predvsem v pozno prazgodovinskem ("keltskem") obdobju.⁹⁸ Skozi Podvrh bi namreč lahko čez Trojanje potekala pot tvorjenja rude iz Koroške na Dolensko, ker "naj bi bila to najbolj naravna povezava"; to naj bi posredno kazale najdbe iz časa rimske oblasti.⁹⁹ Na tem mestu naj omenimo domnevno žarno grobišče v Rakovljah. Grobišče je ležalo na ravnici, ki je rahlo dvignjena z Rakovskim klancem v smeri proti Gomilskemu. Glede na to, da nam je znan le ta podatek, bi bilo zelo spekulativno, da bi iskali določene primerjave in povezave (ki pa jih v neposredni bližini tudi ni), saj ne vemo niti, ali je šlo za prazgodovinsko ali antično grobišče. Omejenost grobišča nam je prav tako neznana; morda bi lahko z grobiščem povezali v bližini najdene

⁹⁷ namreč od nekdanj spadal pod polzelsko faro.

⁹⁸ Kralj 1990, str. 34.

⁹⁸ Za "ilirski" najdišča gl. Bolta 1959, str. 103-117. Pri analizi prazgodovinske poselitve ne omenjamo domnevne najdbe "glinaste prazgodovinske posode" v Glinjah, ker ne poznamo niti točne lokacije, niti konteksta najdbe. Vendar je lahko najdba docela verjetna. Nedaleč od Glinj namreč ležita vasi Šmatevž in Trnava, kjer so pri zaščitnih arheoloških izkopavanjih trase za avtocesto odkrili srednje/mlajšo latensko nižinsko naselbino (prim. Novšak, Matjaž: Trnava. *Varstvo spomenikov 37 (poročila)*, 1995, str. 132), med najdbami pa so bili mdr. številni fragmenti keramike. Samo ugibamo lahko, če se najdba v Glinjah ne navezuje morda na bližnji Šmatevž (ker ne poznamo točne lokacije) ali smemo morda v Glinjah domnevati še eno manjšo latensko nižinsko naselbino? Vsekakor lahko pas pozne prazgodovinske poselitve razširimo na prehodni pas, ki se razgiba v smeri proti Gomilskemu. Prim. tudi op. 36.

⁹⁹ Kralj 1990, str. 35. Vera Kolškova (1959, str. 130; povzema: *Kraj. lek.* 1976, str. 517) navaja, da sta bila na Žovneku "poleg keltske tetradrahme najdena dva rimska novca". Kot literaturo navaja: Muchar 1844, str. 424; Pratobervera 1854, str. 120, *Archäologische Inschriften aus Jugoslawien* po: Mommsen 1873, str. 626. Vendar Kolškova obravnava omenjene novce skupaj z nagrobnikom CIL 5113, ki je bil vzdian na gradu in se omenjena literatura (ki smo jo pregledali) nanaša izključno nanj in nikjer niso omenjeni tudi novci. Ker literatura torej ne ustreza in za to novčeno najdbo (če in kakršna je sploh bila) ne poznamo nikakršne druge objave, je pri opisu arheoloških najdišč nismo upoštevali. Če najdba ni sporna, moramo samo ponovno potrditi: pozno prazgodovinska prisotnost je v Podvrhu nedvomna, domnevati pa smemo kontinuiteto poselitve na hribu, kjer je postavljen grad Žovnek.

⁹⁴ Vendar moramo poudariti, da to narekuje le stanje sedanjih raziskav. Na bližnji Čreti (996 m) je bil namreč že ob koncu 19. stoletja odkrit bronastodobni depo srpov. Gl. Bolta, Lojze: Najstarejša zgodovina Spodnje Savinjske doline. *Savinjski zbornik I*, Žalec 1959, str. 103-117 (dalje Bolta 1959).

⁹⁵ Kralj 1990, str. 34. Naj na tem mestu omenimo, da Kralj domnevnega žarnega grobišča v Rakovljah ne omenja v kontekstu arheoloških najdišč, ampak pokopališč.

⁹⁶ Baš (1971, str. 36) kot "najstarejše znamenje življenja" na braslovškem območju omenja najdbo zoba ledenodobne živali v Podvrhu, ki so jo kasneje prenesli v Gradec. Ker takšna najdba še ne pogojuje človeške prisotnosti, jo omenjamo le v opombah. Prav tako na tem mestu ne moremo upoštevati najdbe kamnite sekire v Podvinu na hribu Vimperk, ki jo omenja Baš, ker se ne nanaša na obravnavano območje. Podvin na drugi strani Savinje je

Braslovče, pogled iz smeri Pariželj. Detajl razglednice iz začetka 20. stoletja.

"okrogle kamne".¹⁰⁰ Kljub vsemu pa moramo upoštevati dve dejstvi: prvič, da se ta lokacija nahaja blizu ceste Braslovče – Gomilsko in je bil ob tej poti ("med Braslovčami in gradom Žovnek") odkrit domnevni depo rimskih novcev in drugič, da vsekakor ni moglo obstajati samo grobišče, ampak tudi pripadajoča naselbina, ki pa zaenkrat še ni znana. Z njo namreč ne moremo povezati nobenega od nam do sedaj poznanih najdišč na bližnjem območju. Edina možnost je morda območje okrog braslovške župnijske cerkve, ki bi bilo lahko poseljeno že v antiki ali prej (upravičeno lahko domnevamo, da izbira kraja postavitve cerkve pred 12. stoletjem ni bila naključna).

Drugo najdišče, ki bi lahko pripadalo pozno prazgodovinskemu obdobju, leži na že omenjenem območju severnega Podvrha (Podvrh/ Rovšnik), kjer je koncentracija posameznih najdb sorazmerno velika. Ker gre le za najdbo fragmentov posod, ne moremo reči, za kakšno obliko naselitve je šlo. Kralj, ki keramiko pripiše staroselcem (Keltom), jo povezuje z umikom noriškega prebivalstva ob rimski priključitvi Noriškega kraljestva v višje ležeče predele Savinjske doline, kjer so se ukvarjali z živinorejo in poljedelstvom.¹⁰¹ Kljub temu, da omenjena trditev morda drži, moramo predvsem ponovno upoštevati gosto naselitev sorazmerno ozkega območja med severnim Podvrhom in Letušem: v bližnjih Obramljah (od koder vodi cesta mimo Rovšnikove domačije na Dobrovlje) poznamo še vsaj dve najdišči, od katerih je bilo vsaj eno nedvomno antično (Podvrh/ Kranc), prav blizu pa leži tudi vas Zgornje Gorče, kjer je bil

(točna lokacija ni znana) odkrit depo antičnih novcev iz 3. stoletja. Vse to kaže, da je intenzivnost poselitve na tem območju trajala daljši čas, da pa nam središče domnevne pozno prazgodovinske (in kasnejše antične) poselitve še ni znano.

Šele v rimskem obdobju tako lahko govorimo o nedvomni okupaciji obravnavanega območja, vendar moramo tudi tu poudariti, da so vse najdbe iz rimske dobe posamične, tako da npr. Kralj govori le o "rimski navzočnosti".¹⁰² Franjo Baš trdi, da je bilo "v rimski dobi braslovško območje že stalno poseljeno z naselji na robu braslovške terase na severu do Obramelj, do Stravšneka in Gomilškega na jugu".¹⁰³ A neposrednih dokazov, da bi na tem območju dejansko obstajala rimska naselbina, ni. Vendar pa pri pregledu najdišč iz rimskega obdobja opazimo precejšnjo koncentracijo najdišč na že omenjeni relaciji severni Podvrh (Obramlje) – Letuš – Zgornje Gorče. Zdi se, da omenjeno območje kaže tako močno kontinuiteto v rimskem obdobju, da bi le stežka pritrdili Kralju, da gre tu zgolj za rimsko navzočnost. Bolj verjetno se nam namreč zdi, da imamo zaradi zgolj naključno odkritih najdb in odsotnosti arheoloških raziskav omejene predstave. Tu lahko ponovno pomislimo na pomembnost nekdanje in današnje ceste in trgovske poti Šentrupert – Mozirje, od katere so omenjena najdišča le malo oddaljena. Prav tako od te ceste ni preveč oddaljena Zornikova domačija,

¹⁰⁰ Vendar moramo upoštevati tudi, da sta bila oba segmenta odkrita ločeno oziroma ob kamnih ni bilo najdeno ničesar, kar bi lahko povezali z grobiščem.

¹⁰¹ Kralj 1990, str. 35, 36. Prim. Kolšek 1959, str. 115.

¹⁰² Kralj 1990, str. 35. Kolškova zaradi številnih najdb iz rimske dobe predvideva, da je bila celotna Spodnja Savinjska dolina v rimski dobi gosto naseljena, vendar naj bi bila gostota naselitve skoncentrirana zlasti okrog glavne ceste Celeia – Atrans – Emona (Kolšek 1959, str. 130). Braslovškemu območju pa se omenjena cesta izogne.

¹⁰³ Baš 1971, str. 36. Ni nam popolnoma jasno, s kakšnimi merili je želel Baš zamejiti območje Braslovč.

kjer so v nekem vinogradu odkrili antični nagrobnik. Rimska navzočnost je bila dokazana v bližnjem Gorenju in Šmartnem ob Paki, kjer je bila ugotovljena tudi domnevna "rimska cesta".¹⁰⁴

Zdi se, da bi posebno pozornost lahko posvetili Obramljam. Od tod naj bi po izročilu potekala "rimska cesta" proti Zgornjim Gorčam (nekje na bližnjem območju je bil najden depo novcev iz 3. stoletja), pri Krancu pa so (vsaj) en kamnit blok odkrili na križišču cest (ena od teh vodi na Dobrovlje, ne daleč leži domačija Rovšnik). Omenjeni bloki vsekakor nedvomno potrjujejo rimsko navzočnost; zlasti, ker je bil eden skoraj zagotovo nagrobnik (z napisom). Keramika, najdena pri Kodretu (če odmislimo, da je izvirala iz kasnejših obdobij), bi lahko potrjevala znak rimske naselitve tudi na drugi strani ceste; torej na širšem območju. Posamezno najdbo rimskega nagrobnika na nekoliko odmaknjeni Zornikovi domačiji razložimo težje, vsekakor pa kaže rimsko navzočnost tudi v gričevnatem delu Letuša, ki se nadaljuje v slatinsko gričevje. Ker poznamo osebna imena na tem spomeniku, lahko rečemo le, da niso staroselska in iz tega sklepamo na hiter in uspešen proces zgodnje romanizacije.¹⁰⁵

Drugo območje domnevne rimske poselitve se ga od braslovške terase proti staremu gradu Žovnek. Rajko Vrečer omenja, da so Braslovče "rimska naselbina, kar spričujejo rimski napisi, bronaste zapestnice in denar, ki se je našel v bližnji okolici".¹⁰⁶ Ker vemo, da Vrečer v monografiji Savinjska dolina obravnava vse kraje v kontekstu nekdanjih občin in da mu vsekakor niso bili na voljo neki njemu lastni podatki, je omenjena trditev sporna. Skoraj z gotovostjo lahko trdimo, da je pri "rimskih napisih" mislil na letuškega in žovneškega (ker v posebnem poglavju, posvečenem rimskemu obdobju, iz obravnavanega območja omenja le letuški in žovneški napis¹⁰⁷), glede denarja pa depo(ja) v Zgornjih Gorčah in "med Braslovčami in Žovnekom"; morda še leta 1872 "nekje na območju Braslovč" najdena Trajanova novca. Prvič pa omenja najdbo bronastih zapestnic, ki je iz starejših pa tudi mlajših virov ne poznamo. A tudi če gre res za samostojno najdbo, bi jo težko povezali s samim trgom Braslovče. Verjetna se nam zdi le morebitna naselitev prostora sedanje župnijske cerkve, zlasti ker je bil kot tlakovec v cerkveni zakristiji položen tudi antični nagrobnik.¹⁰⁸ Sporni depo, najden "med Braslov-

čami in gradom Žovnek" in "nekje na območju Braslovč" Trajanova novca, smo že omenili. Stari grad Žovnek, prvič omenjen v 12. stoletju, je bil sezidan na ugodni lokaciji, kar mu je dajalo dominantno lego na tem območju; to je ugotovil že Baš.¹⁰⁹ Vendar za preteklo poselitev nimamo nobenega dokaza, če seveda ne upoštevamo ljudskega izročila, ki na starem gradu omenja sedež "ajdov" in pa rimskega nagrobnika, ki je bil tu vzdian. Upoštevajoč sedanje stanje raziskav lahko zaenkrat rimsko (ali starejšo) poselitev le domnevamo.

Še dosti bolj kot rimska poselitev nam je neznan dogajanje do visokega srednjega veka. Pri tem mislimo tako na obdobje preseljevanja ljudstev kot zgodnje srednjeveško "slovansko" poselitev, saj ne razpolagamo z nobenimi arheološkimi najdbami, ampak le z nejasnimi zgodovinskimi podatki in nedvomno prisotnostjo nekaterih objektov v tem obdobju (župnijska cerkev, domnevno še grad Žovnek). Baš domneva, da so Slovani "po 6. stoletju poselili braslovški kot od vzhoda, od Celja in Vitanja, ter zasedli teraso na črti Obramlje – Braslovče – Glinje; nadalje svet, ki so ga obdelali že Rimljani ob vojaški cesti Šempeter – Gomilsko – Vransko in pa povirje Ložnice nad Polzelo".¹¹⁰ Omenjeno domnevo je zaenkrat še nemogoče dokazati ali spodbijati, ker nimamo na voljo nikakršnih podatkov. Dejstvo pa je, da Baš domneva kontinuiteto prostora, ki smo ga že omenili in ki je bil poseljen (vsaj) v antičnem obdobju. Tako naj bi nastala "na izročilu starejših naselij tudi prva gradišča"; od teh Baš omenja Braslovče, Polzelo, Prebold, Ojstrico. Iz teh "gradišč" naj bi v 12. stoletju nastali novi gradovi kot fevdalna upravna in sodna središča: Prebold, Ojstrica, Hekenberg, Žovnek, Polzela, cerkveno središče Braslovče. Omenjena shema se nam zdi zelo poenostavljena.¹¹¹ Odkritja pri braslovški župnijski cerkvi kažejo na nastanek domnevno vsaj že v 11./12. stoletju, česar pa za vse ostale fevdalne objekte, ki jih omenja Baš, zaenkrat še ne moremo trditi. Zato menimo, da je potrebno braslovški župnijski cerkvi posvetiti posebno pozornost. Obstaja namreč domneva, da so bile Braslovče eno od središč misijonarskega delovanja oglejskega patriarhata po postavitvi meje med salzburško nadškofijo in oglejskim patriarhatom leta 811.¹¹² Kralj domneva, da so bile Braslovče eno od lokalnih

¹⁰⁴ Pahič, Stanko: *XIV. Šoštanj, 7. Šmartno ob Paki*. - v: Arheološka najdišča Slovenije. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 271.

¹⁰⁵ Za imena gl. Muchar 1844, str. 396.

¹⁰⁶ Vrečer 1930, str. 35.

¹⁰⁷ Gl. Vrečer 1930, str. 14.

¹⁰⁸ Seveda pa dopuščamo tudi možnost, da je bil nagrobnik v braslovški cerkvi alohton.

¹⁰⁹ Baš 1971, str. 37.

¹¹⁰ Baš 1971, str. 36. Baš je poselitev iz vzhodne smeri najverjetneje povezoval z uničenjem antične škofije v Celeji.

¹¹¹ Nedvomno tudi zaradi tega, ker Baš leta 1971 ni mogel vedeti za dejansko starost braslovške župnijske cerkve oziroma je poznal le njeno listinsko izpričanost leta 1140.

¹¹² Stopar 1987, str. 23-24; Kralj 1990, str. 103.

središč oglejske cerkvene organizacije, ki je imela sedež v že takrat pozidani cerkvi.¹¹³ Zakaj naj bi bile izbrane prav Braslovče, je seveda težko reči; nedvomno to pogojuje ugodnost samega prostora. Na tem mestu na kratko omenimo še neenoten vir povezovanja imena samega kraja s slovanskim imenitnikom. V letih 884-898 se nam v virih večkrat omenja slovanski knez Braslav, ki je "gospodoval med Savo, Kolpo in Odro" na današnjem hrvaškem ozemlju. Kralj Arnulf mu je kot zavezniku leta 896 izročil Panonijo z Blatnim jezerom; v virih se zadnjič omenja leta 898.¹¹⁴ Kot možnost povezave Braslovč z omenjenim knezom omenja Vrečer gradnjo protimadžarskih utrd ob koncu 9. stoletja, ko bi lahko zgradili tudi strelski dvorec v Braslovčah.¹¹⁵ Zelo spekulativno bi bilo povezati gradnjo cerkve s tem obdobjem. Kralj (po Lapajnetu) dopušča možnost, da se je Braslav po letu 898 (ko se v virih ne omenja več) umaknil proti zahodu – v okolico Braslovč.¹¹⁶ V nasprotju z omenjenimi tezami Jože Curk zanika kakršnokoli povezavo Braslava in Braslovč: Savinjska dolina je namreč po letu 828 spadala h Posavski grofiji, ki je mejila na Posavsko Hrvatsko.¹¹⁷

Druga možnost poimenovanja naselja Braslovče je povezana z ustanovitvijo mejnih grofij (mark). Grof Savinjske mejne marke je bil Viljem I., po njegovi smrti pa njegova žena, sv. Hema Krška. Njeno posest v Savinjski marki so upravljali trije odvetniki, od katerih se je eden imenoval Preslav in ga nekateri povezujejo tudi z začetkom žovneške dinastije.¹¹⁸ Curk z omenjeno dinastijo povezuje tudi gradnjo današnje braslovške župnijske cerkve, ki naj bi bila lastniška cerkev te dinastije, za časa Ažvinov (prva polovica 11. stoletja) ločena od prажupnije v Šempetru. Takrat naj bi nastal tudi trg Braslovče.¹¹⁹

¹¹³ Kralj 1990, str. 118.

¹¹⁴ Kos 1906, str. 240.

¹¹⁵ Vrečer 1930, str. 35.

¹¹⁶ Kralj 2000, str. 39, 40.

¹¹⁷ Curk 1989, str. 122.

¹¹⁸ Začetnik te teorije je bil graški zgodovinar Hans Pirchegger.

¹¹⁹ Curk piše: "Za Braslovče smemo upravičeno domnevati, da so nastale v 1. polovici 11. stoletja, ko je tu obstajal dvor Breže – Selških in je v njem živel Hemin odvetnik Preslav. Blizu dvora je nastala lastniška cerkev, pri kateri je patriarh za vlade Heminih naslednikov Ažvinov (1043-1135) ustanovil prажupnijo in jo izdvojil iz one v Šempetru" (Curk 1992, str. 159). Omenjena trditve se ne sklada popolnoma s teorijo Janka Orožna, ki je sedež Preslava postavil na Žovnek. Kje v bližini cerkve naj bi stal "dvor Breže – Selških" seveda ne moremo vedeti. Vsekakor Curk pri tem ne misli na grad Žovnek (saj je ta nekaj kilometrov vstran v oddaljenem Podvrhu), ampak verjetneje na nekdanji strelski dvorec v Braslovčah. Ta bi se lahko nahajal na mestu dvora Legant, ki pa se prvič omenja šele v 15. stoletju in stoji v neposredni bližini cerkve. Prim. Stopar 1992, str. 66. Curk tudi ne zanika, da na mestu sedanjih Braslovč ni bilo naselja že prej: "Takrat (začetek 11. stoletja, op. B.

Pogled na razvaline gradu Žovnek. Na levi strani ostanek okroglega stolpa (berfgrida). Fotografirano pred začetkom obnovitvenih del leta 1997 (foto Stane Podpečan).

Kot zadnjo, najmlajšo možnost poimenovanja po osebi slovanskega rodu, omenimo še listino iz leta 1041, na kateri so sprva tolmačili, da je med imeni omenjen Albinus de Frazlaw, kasneje pa je bilo ugotovljeno, da je šlo za dve osebi.¹²⁰ Tu imamo opravka že s tretjo osebo, ki bi morda lahko dala kraju ime.

Glede na to, da je bila vsaj arhitekturno ugotovljena približna datacija postavitve braslovške cerkve, ki je očitno vsaj 100 let starejša kot njena prva listinska izpričanost, bi nam verjetno marsikaj pojasnile arheološke raziskave v notranjosti cerkve in okoli nje.

Omenili smo že nedvomno starost in pomembnost žovneške dinastije, katere izvor je prav tako še neznan. Vsekakor je pomemben podatek, da so bili Žovneški že zelo zgodaj lastniki svobodne posesti, kar "naj bi bil eden od dokazov

P.) je ob zaselku neznanega imena nastal upravni dvor Breže – Selških, v katerem je po l. 1036 prebival Hemin odvetnik Preslav, po katerem sta vas in dvor dobila ime" (Curk 1989, str. 122).

¹²⁰ Kralj 1990, str. 40.

njihove pomembne preteklosti".¹²¹ Po že omenjeni teoriji njihovega izvora v času Savinjske mejne marke obstajajo domneve o sedežu odvetnika in oskrbnika posesti sv. Heme Krške na Žovneku, Braslovčah ali na Saškem polju na sotočju Savinje in Bolske, kar naj bi bilo še posebej verjetno. Za Žovneške se tako domneva, da so bili sorodniki sv. Heme (potomci enega od sinov Heminega sorodnika Askvina).¹²² Morda so izvirali tudi iz vrst domačega plemstva (kosezov). Kralj po Vrečerju dopušča še možnost, da so Žovneški izvirali iz rodu že omenjenega kneza Braslava.¹²³ Dejanski izvor Žovneških najverjetneje ne bo nikdar docela pojasnjen, precejšnjo pojasnitev datacije gradu pa bi nedvomno pokazala arheološka izkopavanja na starem gradu.

Baš predpostavlja, da je bilo na Žovneku središče ožjega in širšega braslovškega okoliša, kar je potrjevala tudi njegova lega. Najstarejše visoko srednjeveške naselbine naj bi tako nastale "med gozdom Podvrhom in njivami od Letuša na severu do Glinj na jugu in pa nad Savinjo od Orle vasi na jugu do Malih Braslovč na severu". Hribovite Dobrovlje naj bi bile poseljene šele v visokem srednjem veku, ko je bila tu že pozidana podružnica braslovške fare, cerkev sv. Janeza in Pavla na Dobrovljah. A glede na prvo listinsko izpričanost imen naselij omenjenih Baševih domnev ne moremo docela potrditi.¹²⁴ Braslovče so v poznem srednjem veku dobile trške pravice. Kraj je začel izgubljati pomen šele po dograditvi železniške proge Celje – Velenje leta 1891, ki se je Braslovčam izognila.

Naj na tem mestu omenimo depo domnevno srednjeveških predmetov, ki so jih našli pri Dobniku na Dobrovljah. Pri Dobniku imajo ugotovljen rodovnik do leta 1789, vsekakor pa je domačija starejša. Veliko vprašanje pa se nam zastavlja, če sega res do začetka 15. stoletja.¹²⁵ Bližnja cerkev

sv. Urbana je omenjena šele leta 1426, a je v osnovi verjetno še romanska (apsidalni zaključek).¹²⁶ Dopuščamo lahko možnost, da so bile ob tako zgodnji cerkvi na tem območju že zelo zgodaj tudi prve kmetije. Omenili smo že, da bi depo lahko povezali z zgodovinskim dogodkom, konkretno s turškimi vpadi. Vendar Turki verjetno niso bili nikoli na Dobrovljah, čeprav ljudsko izročilo govori o prisotnosti Turkov na bližnji Čreti.¹²⁷ Turško navzočnost kaže tudi poimenovanje enega od dobroveljskih vrhov – Grmada. Pomembno je tudi poudariti izredno zanimivost posedovanja dragocenih predmetov pri Dobniku v začetku 15. stoletja, kar kaže na zelo zgodnji relativno visok standard visokogorske kmetije že v visokem srednjem veku. Depo novcev iz 15. stoletja v Podgorju pri Letušu bi še lažje povezali s turškimi vpadi, saj vas Podgorje ne leži daleč od ceste proti Zgornji Savinjski dolini. Leta 1471 se je oddelek Turkov vračal skozi Savinjsko dolino in mdr. uničil Gornji Grad, leta 1473 pa so se Turki preko Savinjske doline vračali s Koroške.¹²⁸

Novoveški poselitvi nimamo namena posvetiti veliko prostora. Omenili smo že, da so bila naselja na obravnavanem območju izoblikovana vsaj v času visokega srednjega veka, zato nam je nadaljnja poselitev bolj ali manj jasna. Večje

omenja. Za dobroveljsko planoto (kjer je na zaključenem teritoriju menda najštevilnejša skupina kašč na slovenskem prostoru nasploh) naj bi bila značilna sledeča kašča: nad zidano kamnito kletjo, kjer je bila shramba za pijačo in pridelke, je bila postavljena lesena "kašta", v kateri pa manjka sleherni prostornost. Kašča se nahaja vedno v neposredni bližini hiše. Dobroveljske kašče naj ne bi kazale arhitekturnih elementov starejšega razvoja, zato Baš zanika razvoj kašč na Dobrovljah na starejši osnovi. Čas postavitve dobroveljskih kašč je Baš omejil na podlagi vrezanih letnic (od 1756 do 1820), a tudi predpostavil možnost, da so nekatere kašče še starejše, saj za kaščo, ki je po njegovem mnenju najstarejša, ne poznamo datuma postavitve. Glede samega pojava kašč na Slovenskem Baš navaja Graberja, ki je pojav posameznih kašč na Koroškem postavil že v 15. stoletje, v 16. stoletju pa naj bi bile že precej številne. Na slovenskem prostoru kašče naj ne bi bile starejše od 18. stoletja.

¹²⁶ Badovinac, Bogdan: Dobrovlje. *Varstvo spomenikov* 33, 1991, str. 297.

¹²⁷ V zvezi s Turki na Čreti ob staja znana pripovedka, ki je še živa v spominu domačinov po Spodnji in zlasti Zgornji Savinjski dolini in je bila kasneje tudi literarno predelana. Nanaša se na zvon z zelo lepim glasom v cerkvi na Čreti, ki naj bi ga slišali celo v Turčijo. Ob turškem prihodu je začel zvon sam zvoniti, tako da so bili domačini pripravljeni za obrambo. Po zlomu obrambe je turški paša vdrl v cerkev, pred oltarjem pa se mu je vdrl konj. Paša je nato v jezi ukazal, naj zvon vržejo iz stolpa, vendar se je le-ta utrgal sam. Zvonjenje zvona pa se je slišalo še dolgo po teh dogodkih. Danes ga menda ne slišijo več (ustna informacija Jožefa Bračko – Matevževa, Prihova. Prim. Möderndorfer 1946, str. 249-251, 363, kjer je omenjeno, da so bile pripovedovalke te legende doma iz Zgornje Savinjske doline).

¹²⁸ Orožen 1962, str. 392.

¹²¹ Kralj, 2000, str. 33.

¹²² To teorijo je zagovarjal Janko Orožen, gl. Orožen 1965, str. 332.

¹²³ Vrečer 1930, str. 35; Kralj 2000, str. 38.

¹²⁴ Baš 1971, str. 36, 37. Prve omembe imen v virih današnjih naselij navaja Pavle Blaznik (Blaznik, Pavle: *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovenskega dela Koroške do leta 1500*. Maribor: Obzorja, 1986 in 1988 (dalje Blaznik 1986, 1988). Naselja navajamo po abecednem vrstnem redu krajev: Braslovče (1140), Dobrovlje (1255), Dobrovlje pri Mozirju (1426), Glinje (1423), Gorče – Zgornje, Spodnje (1218), Kamenče (1423), Letuš (1340), Male Braslovče (1402), Orla vas (1426), Parižlje (1383), Podgorje pri Letušu (1332), Podvrh* – *Obramlje* (1350), *Šmartno* (1302), Poljče (1402), Preserje (1402), Rakovlje (1278), Topovlje (1353) (Blaznik 1986, str. 56-58, 150, 210, 218, 324, 423-424; isti: 1988, str. 32, 46, 21, 95, 117, 138, 203, 407, 426).

¹²⁵ Franjo Baš je dobroveljske kašče ("kašte") obravnaval v članku Kašte na Dobrovljah (*Slovenski etnograf* V, 1952, str. 18-43; dalje Baš 1952). Osredotoča se le na nekatere najbolj značilne kašče; Dobnikove kašče npr. posebej ne

Pogled iz Podvrha proti gradu Žovnek (označen z belo puščico) V ozadju Dobrovlje. Fotografirano pred začetkom obnovitvenih del leta 1997 (foto Stane Podpečan).

spremembe v poselitvi so nastale v glavnem po letu 1945, ko so začeli pozidavati do takrat in-taktna območja. O novoveških arheoloških najdbah je pravzaprav težko govoriti, ker (kar ni posebnost le obravnavanega območja) že sami najditelji niso pozorni nanje, zlasti če ne gre za prestižnejši material.¹²⁹ Nedvomno so skorajda v vseh naseljih braslovške fare pri podiranju ali preurejanju starejših (kmečkih) objektov naleteli v nasutjih na arheološke predmete, zlasti na odlomke keramike in elemente gradbene konstrukcije (žeblje, kline).¹³⁰ Vendar že zaradi narave samih del in smatranju materiala za neuporabnega ne vemo za dosti konkretnih primerov. Pravzaprav je edini znani primer dvig nasutja tal obrambnega stolpa pri braslovški cerkvi, kar je produciralo novoveški material, vendar menimo, da bi vsaj v spodnjih nivojih lahko bila nasutja še srednjeveška. Pri vprašanju novoveških najdb se seveda nehote dotikamo mej arheologije in (ne)omejenosti njenega delovnega polja.

¹²⁹ Pri tem se nam lahko ustvari zelo napačna slika. Že pri najdiščih iz visokega srednjega veka poznamo v glavnem le gradivo s prestižnejših najdišč (gradovi, cerkve) ne pa tudi iz nefevdalnih okolij.

¹³⁰ Pisec sam je na kupih materiala, ki je bil dvignjen s tal po podiranju starejših kmečkih hiš v Spodnji Savinjski dolini našel fragmente keramike, pečnic, kovane žeblje.

V tem kontekstu naj nazadnje omenimo še sporno najdbo novoveških novcev v Letušu. Če drži pripoved samega najditelja, da so novci izvirali iz začetka 19. stoletja, lahko samo poudarimo skorajšnjo stalnost naselitve izrazito prehodnega letuškega območja, ki kaže kontinuiteto vsaj od antične dobe dalje. Razlog za zakop novcev je neznan; lahko bi ga opredelili kot depo (morda zaradi nemirnega napoleonskega obdobja?) ali pa kot izgubljeno denarnico, kar pa je spet vprašljivo zaradi precejšnje globine najdbe. V splošnem je najdba zelo vprašljiva, saj bi bilo nesmiselno zakopavati denar ob tedaj že obstoječi cesti.

LITERATURA

- Badovinac, Bogdan: Braslovče. *Varstvo spomenikov 27*, 1985, str. 325-327.
- Badovinac, Bogdan: Dobrovlje. *Varstvo spomenikov 33*, 1991, str. 296-297.
- Baš, Franjo: Kašte na Dobrovljah. *Slovenski etnograf V*, 1952, str. 18-43.
- Baš, Franjo: Braslovče v preteklosti. *Časopis za zgodovino in narodopisje 7* (XLII. letnik), 1. zvezek, 1971, str. 36-40.
- Blaznik, Pavle: *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500*. Maribor: Obzorja, 1986 in 1988.

- Bolta, Lojze: Najstarejša zgodovina Spodnje Savinjske doline. *Savinjski zbornik I*, Žalec 1959, str. 103-117.
- Bolta, Lojze: XVI. Celje, 1. Braslovče. *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 279.
- Bolta, Lojze: XVI. Celje, 6. Gomilsko. *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 282.
- Curk, Jože: *Topografsko gradivo 2: sakralni spomeniki na območju občine Žalec*. Celje: Zavod za spomeniško varstvo, 1967.
- Curk, Jože: Ocene: Ivan Stopar: Karolinška arhitektura na Slovenskem, Ljubljana 1988. *Časopis za zgodovino in narodopisje 60*. (nova vrsta 25), 1989, str. 120-129.
- Curk, Jože: O pražupnijah in pražupnijskih cerkvah na slovenskem Štajerskem. *Časopis za zgodovino in narodopisje 63* (nova vrsta 28), 1992, str. 153-181.
- Fekonja, Andrej: Celje in okolica (povestne in mestopisne črtice). *Dom in svet VIII*, 1895, str. 371-375.
- Fister, Peter: *Arhitektura slovenskih protiturških taborov* (disertacija). Ljubljana 1974.
- Fister, Peter: *Arhitektura slovenskih protiturških taborov*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975.
- Gruden, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda, 1. del* (reprint). Celje: Mohorjeva družba, 1992.
- Jahresbericht des steiermarkischen Landesmuseums Joanneum in Graz 61*. Graz 1872.
- Knabl, Richard: II. Wissenschaftliche Mittheilungen, Epigraphischer Excurs. *Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark 2*, 1851, str. 151-165.
- Knabl, Richard: II. Abhandlungen, Epigraphischer Excurs. *Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark 17*, 1869, str. 56-69.
- Kociper, Janez; Kovačič Franc; Slekovec, Matija: *Kruci na slovenskem Štajerskem*. Maribor: Murski, 1905.
- Kolšek, Vera: Savinjska dolina v rimski dobi. *Savinjski zbornik I*, Žalec 1959, str. 118-131.
- Kolšek, Vera; Bolta, Lojze: Letuš (pri Mozirju). *Varstvo spomenikov 8*, 1962, str. 220.
- Kolšek, Vera; Bolta, Lojze: Podgorje pri Letušu. *Varstvo spomenikov 8*, 1962, str. 220.
- Kolšek, Vera; Bolta, Lojze: Podvrh pri Braslovčah. *Varstvo spomenikov 8*, 1962, str. 220.
- Kos, Fran: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, II. knjiga (l. 801-1000)*. Ljubljana: Leonova družba, 1906.
- Kos, Fran: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, IV. knjiga (l. 1101-1200)*. Ljubljana: Leonova družba 1915.
- Kos, Peter: *Denarni obtok na jugovzhodnoalpskem prostoru v antiki* (disertacija). Ljubljana 1984.
- Kos, Peter: *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien, Teil II*. Berlin: G. Mann, 1988.
- Kovačič, Fran: *Zgodovina Lavantinske škofije (1228-1928) ob 700-letnici njene ustanovitve*. Maribor: Lavantinski ordinariat, 1928.
- Krajevni leksikon Dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine*. Ljubljana 1937.
- Krajevni leksikon Slovenije: repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in turističnimi podatki vseh krajev Slovenije. III. knjiga: Svet med Savinjo, Sotlo in Savo* (ur. Roman Savnik). Ljubljana 1976.
- Kralj, Franc: *Braslovče: pregled življenja in dela v trgu in okolici*. Braslovče: Krajevna skupnost, 1990.
- Kralj, Franc: *Žovnek in Žovneški*. Braslovče: Kulturno zgodovinsko društvo Žovnek, 2000.
- Mommsen, Theodor (ur.): *Corpus inscriptionum Latinarum, consilio et auctoritate Academiae Litterarum regiae Borussicae, editum voluminis tertii supplementum. Inscriptiones Asiae provinciarum Europae Graecorum Illyrici Latinae*. Berlin 1873.
- Mommsen, Theodor; Hirschfeldt, Otto; Domaszewski, Alfred (ur.): *Corpus inscriptionum Latinarum consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae Borussicae, editum voluminis tertii supplementum. Inscriptionum orientis et illyrici latinarum supplementum*. Berlin 1893.
- Möderndorfer, Vinko: *Koroške narodne pripovedke*. Celje: Mohorjeva družba, 1946.
- Muchar, Albert: *Das römische Norikum oder: Oesterreich, Steyermark, Salzburg, Kärnten und Krain unter den Römern*. Graz: Christoph Penz, Firma Millersche Buchhandlung, 1825.
- Muchar, Albert: *Geschichte des Herzogthums Steiermark, erster Theil*. Graz: Damian und Sorge: Leuschner & Lubensky, 1844.
- Natek, Milan: Zemlja in človek na Dobrovljah. *Celjski zbornik*, Celje 1962, str. 36-83.
- Novšak, Matjaž: Trnava. *Varstvo spomenikov 37 (poročila)*, 1995, str. 130-132.
- Orožen, Ignac: *Das Dekanat Frasslau mit den Seelsorgstationen Frasslau, Gomilsko, Franz, St. Georgen unterm Tabor, St. Paul bei Pragwald, Maria Himmelfahrt in Ries, St. Martin an der Pack und St. Andrä ob Heilenstein*. Celje: Johann Rakusch, 1880.
- Orožen, Janko: *Gradovi in graščine med Savinjo, Sotlo in Savo v narodnem izročilu*. Celje: (s.n.), 1936.
- Orožen, Janko: Gmajne na področju srednje Savinje in njenih pritokov. *Celjski zbornik*, Celje 1957, str. 153-190.

Orožen, Janko: Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni. *Savinjski zbornik II*, Žalec 1965, str. 322-416.

Pahič, Stanko: XIV. Šoštanj, 7. Šmartno ob Paki. *Arheološka najdišča Slovenije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 271.

Petruzzi, prof.: Die römische Bauwerte aus der Laibacher Ebene. *Mittheilungen des historischen Vereines für Krain* 19, 1864, str. 65-72.

Pichler, Friedrich: II. *Die Münzen der römischer und byzantischer Kaiser in der Steiermark*. V: Repertorium der steirischen Münzkunde II. Graz: Leuschner & Lubensky, 1867, str. 239.

Pichler, Friedrich: *Text zur archäologischen Karte von Steiermark*. Graz: Anthropologischer Verein, 1879.

Pratovevera, Eduard: I. Die Fundorte keltischer und römischer Antiken in Steiermark. *Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark* 5, 1854, str. 107-124.

Saria, Balduin: Neue Inschriften aus der norisch-pannonischen Grenzgebiet. *Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Instituts in Wien*, Band XXXVI, Beiblatt, 1946, str. 41-129.

Seidl, Johann Gabriel: II. Beiträge zu einer Chronik der archäologischen Funde in der österreichischer Monarchie. *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-quellen* 9, 1853, str. 81-168.

Stopar, Ivan: Karolinška arhitektura na Slovenskem, župnijska cerkev Marijinega vnebovzvetja v Braslovčah in problem karolinške sakralne arhitekture na Slovenskem. *Razprave Filozofske fakultete*. Ljubljana 1987, str. 12-24.

Stopar, Ivan: *Razvoj srednjeveške grajske arhitekture na slovenskem Štajerskem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1977.

Stopar, Ivan: *Gradovi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1986.

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, III. knjiga: Spodnja Savinjska dolina: občine Celje, Hrastnik, Laško, Žalec*. Ljubljana: Park: Znanstveni tisk, 1992.

Šašel, Jaro in Ana: Inscriptiones Latinae quae in Yugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt. *Situla* 5, 1963.

Vrečer, Rajko: *Savinjska dolina: s posebnim ozirom na splošno, krajevno in upravno zgodovino v besedi in sliki*. Žalec: samozaložba, 1930.

Zadnikar, Marijan: *Romanska arhitektura na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1959.

Zadnikar, Marijan: *Romanika v Sloveniji: tipologija in morfologija sakralne arhitekture*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.



Z U S A M M E N F A S S U N G

Archäologische Topographie der Pfarre Braslovče

Die Abhandlung stellt den Versuch einer archäologischen Topographie der Pfarre Braslovče (Frasslau) im nordöstlichen Teil des Spodnja Savinjska dolina (Unteres Sanntal) dar. Zur Abgrenzung des Gebiets eignet sich am besten die Pfarrgrenze. Die Grenze der ehemaligen Ortsgemeinschaft kommt nicht in Betracht, weil diese das Gebiet Letuš (früher eine selbständige Ortsgemeinschaft) ausgrenzen würde, das mit der Pfarre Braslovče aufs engste verbunden ist. Das archäologisch außerordentlich bedeutende Gebiet des nördlichen Podvrh (Obramlje) steht bereits im geographischen Sinne Letuš näher als Braslovče. Ebenso wenig eignet sich zur Abgrenzung des behandelten Gebiets die Grenze der neugegründeten Gemeinde Braslovče, da sie noch das Gebiet Gomilsko einschließt, das mit Braslovče seit jeher keine besondere Verbundenheit aufweist. Außerdem ist Gomilsko zur Zeit um die Gründung einer eigenen Gemeinde bemüht.

Das behandelte Gebiet wurde in archäologischer Hinsicht immer vernachlässigt. Hier wurden keinerlei Forschungen durchgeführt, zahlreiche archäologische Funde daher ausschließlich als Einzelfunde freigelegt. In der archäologischen Literatur kann man feststellen, daß alle bekannten Funde (mit einer einzigen Ausnahme) im behandelten Gebiet bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts entdeckt wurden und daß sich deren Fundort zum Großteil nicht bestimmen läßt. Aber auch sonst sind aus den Quellen über archäologische Funde nur kurze Notizen bekannt. Das ist auch ein Grund dafür, daß in der archäologischen Literatur, wenn sich diese überhaupt auf das behandelte Gebiet bezieht, zahlreiche Fehlschlüsse vorkommen, die wir unter anderem in dieser Abhandlung zu beseitigen versuchen. Es fehlte eine Grundstudie der Besiedlung in der Vergangenheit. Eine Ausnahme bilden zwei Versuche in zwei kurzen und allgemeinen Quellen, die jedoch nichts besonders Neues ans Tageslicht gefördert haben, setzten sich die Autoren doch weder kritisch mit älteren Quellen auseinander noch versuchten sie, diese mit entsprechenden neuen (auch Feld-)Forschungen zu ergänzen. Die Übersicht über die archäologischen Funde endet überall mit der slawischen Landnahme, für die im behandelten Gebiet keine konkreten Beweise vorliegen. Alle mittelalterlichen archäologischen Fundorte (z.B. die Kirche von Braslovče, Burg Žov-

nek/Sanegg) wurden trotz archäologischer Funde ausschließlich im Zusammenhang mit der (Kunst) Geschichte behandelt.

Die vorliegende Abhandlung umfaßt ein Verzeichnis aller archäologischen Fundstätten im behandelten Gebiet mit kurzem Kommentar. Der kurze Begleittext stellt den Versuch einer Synthese der früheren Besiedlung der Pfarre Braslovče bis zum Hochmittelalter bzw. bis zur Neuzeit dar.

Die Abhandlung setzt sich kritisch mit den zugänglichen schriftlichen Quellen auseinander (auch mit der veröffentlichten Volksüberlieferung), vergleicht und interpretiert sie und versucht, ein Bild der Besiedlung in der Vergangenheit zu vermitteln. Die Forschung schloß auch die Feldarbeit ein samt gleichzeitiger Prüfung von gesicherten und nicht näher bestimmten Fundstätten sowie Befragung von Einheimischen hinsichtlich eventueller Funde bzw. mündlicher Überlieferung, die sich mit der früheren Besiedlung in Zusammenhang bringen ließen. Dabei gelangte man zu überraschenden Ergebnissen, stieg doch die Zahl der 10 bisher bekannten archäologischen Fundstätten an auf 19. Neue Fundstätten ergänzen das bereits entworfene Siedlungsbild. Von den neuen freigelegten Funden stellt ein Depot mittelalterlicher Silbermünzen aus dem 15. Jahrhundert die größte Entdeckung dar. Das Depot ist in seiner Gesamtheit erhalten und kann mit keinem Fund in der weiteren Umgebung verglichen werden.

Auf Grundlage der archäologischen Funde, die im Hinblick auf Zeit und Raum bestimmt wurden, sowie einiger historischer Angaben versuchten wir, ein ergänztes Siedlungsbild der Pfarre Braslovče bis zum Beginn des Hochmittelalters bzw. der Neuzeit

zu entwerfen. Das Siedlungsbild beweist – im Gegensatz zu der früheren Annahme, daß keine intensivere Besiedlung in der Vergangenheit nachzuweisen sei – die Anwesenheit des Menschen mindestens seit der späten Urgeschichte, das Vorstellungsvermögen wird jedoch durch das Fehlen von archäologischen Forschungen eingeschränkt. Im behandelten Gebiet unterscheidet man (spät)urgeschichtliche Fundstätten (Glinje, Podvrh/Rovšnik, Rakovlje/Rakovski klanec, vermutlich noch Podvrh/Žovnek), antike Fundstätten (Braslovče/"zwischen Braslovče und Burg Žovnek" und "im Raum Braslovče", Letuš/Gornji Hrašan, Podvrh/Kranc, Zgornje Gorče/"Hügel in der Gemeinde Zgornje Gorče", vermutlich noch Braslovče, Pfarrkirche, Letuš/"an der Straße Richtung Mozirje", Podvrh/Kodre, Podvrh/Žovnek, Rakovlje/Rakovski klanec) sowie mittelalterliche und neuzeitliche Fundstätten (Braslovče/Pfarrkirche, Dobrovlje/Dobnik, Podgorje bei Letuš/Trebe und Podgorje bei Letuš/Pečovnik). Der Raum Braslovče erwies sich als bedeutend, und für wahrscheinlich können auch die im Zusammenhang mit den Funden bei Erneuerungsarbeiten an der Urfpfarrkirche in Braslovče stehenden Annahmen gehalten werden, daß Braslovče in der Spodnja Savinjska dolina (Unteres Sanntal) auch in der Vergangenheit eine dominante Lage innehatte.

Die Abhandlung weist auch auf bedeutende Besiedlungspunkte hin, die archäologisch erforscht, und auf eventuelle Ausgrabungen, die in Zukunft durchgeführt werden müßten. Somit würde sich auch das Bild der früheren Siedlungsorte der Pfarre Braslovče ändern.